מגנזי המלך

עובדות מוכיחין, שסיפר רבינו בנועם שיחין, בסעודתא דחקל תפיחין

פרשת עקב תשפ"א לפ"ק
| גליון ה' |

פרקי זכרונות שסיפר כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א אודות

מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע

שב"ק פרשת תולדות תשע"ז לפ"ק

רבינו: אלס קינד האב איך געהאט די זכיה, אז איך פלעג זיין ביי קידוש און ביי די סעודה שבת בייטאג[1] - ביי קידוש פלעגט ער טוען זיין פון אלע מיני פירות. ער האט געמאכט א ברכה 'בורא פרי העץ' און ער האט געגעסן טרויבן, די גרויסע טרויבן מיט די קערעלעך,[2] א שטיקל עפל, א באר, און ער האט געמאכט א האדמה אויף א באנענע, און נאך.

ר' עקיבא ווינשטאק (הי"ו משב"ק) **האט מיר אויך געזאגט, אז דער פעטער ז"ל האט שבת ביי קידוש געגעסן מער פירות ווי חמשה עשר בשבט, שבת האט ער טוען געווען פון אלע מינים וואס זענען דארט געווען...**[3]

איינמאל געדענק איך איז געווען חמשה עשר בשבט שבת, נאך די סעודה האט מען געברענגט א טאץ פירות. ס'איז שוין געווען שפעט פאר מנחה. מ'האט שוין קוים געזעהן, ער האט דאך נישט געגעסן קיין לעקטער (רבינו ז"ל החמיר לעצמו שבחדרו לא הי' דולק הלעקטער בשבת, ובמשך השנים סדרו לו "גענעראטאר" ומאז היה דולק אצלו הלעקטער), **ער האט געגעסן זייער ווייניג פון די פירות, ממש ווי אויפן שפיץ נאגל.**

*

ביי קידוש יעדן שבת בייטאג, פלעגט ער מיך פארהערן, ער פלעגט פרעגן וואס איך לערן, און ער פלעגט מיר פארהערן.[4]

ס'איז געווען אינטערעסאנט, מיין עלטערע שוועסטער (הרבנית חי') **ע"ה פלעגט אויך צו קומען, און איר פלעגט ער אויספרעגן אלע פרטים פון בית רחל, ס'איז נישט דער זמן מאריך צו זיין, אבער זייער אסאך הוראות האט ער דעמאלטס געגעבן בנוגע בית רחל.**

למשל, שפעטער וועט זיי זענען שוין געווען מיידלעך, האבן זיי זיך געדישט צו מאכן א "גראדועישאן" ווי מ'רופט עס, און ער האט זיך אזוי אפגעגעבן דערמיט מיט אלע פרטים עס זאל זיין אויסגעהאלטן.[5]

---

1 תיקף כשבא רבינו הק' לביתו מביהמ"ד קידש על היין ובירך על מזונות ופירות וכו' ואח"כ גמר אמירת תהלים שהתחיל בבוקר ולמד שיעוריו ורק אח"כ נטל ידיו לסעודת עתיקא קדישא, ובשנים קדמוניות ערך רבינו את שולחנו הטהור ברבים גם ביום שב"ק בביהמ"ד שבביתו, וכשבאו אורחים להסתופף בצילו היו סועדים עמו יחד, ולעת זקנתו משנת תשי"ג ביקשו ממנו ב"ב שלא יערוך ברבים השולחן ביום מפני הטורח, והסכים רבינו למבוקשם, ואמר: 'גם אבי הק' ז"ל הפסיק לעת זקנתו לערוך השולחן ברבים ביום שב"ק', ומני אז ערך סעודה זו ביחידות, ולפני ברכת המזון היתה הרשות נתונה לשני אנשים לבוא אל הקודש פנימה, ורבינו כיבדם לזמר ברוך ה' יום יום וברוך קל עליון, וא' מהם נתכבד לברך על הכוס.

2 עיין בשו"ת מהר"י שטייף (סימן פ"ה) ששאל מאת מרן רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל בנוגע יין הנעשה מצימוקים קטנים שאין להם חרצנים, וכ' שם ג' טעמים שמסתפק בו שאין דין יין עליהם, א. מפני שפלפלו האחרונים שמובאים בשדי חמד שמא אינו מין ענב מפני שאין לו חרצנים, ב. שמא הוא בכלל בוסר (וכ"כ בתיו יושע הל' ברכות אות ב' מובא במשנת יעקב), ושם תמה עליו דבוסר ודאי דלא הוו, דעינינו רואות שהם טובים ומתוקנים יותר מהצומקים הגדולים שיש בהם גרעינים, מיהו מודינא ליה בענבים קטנים שאין להם גרעינים ואח"כ יהי' להם דאלו הם בוסר, ג. ששמע שנותנים אותן לתוך יורה רותחת ויש חשש על כליהם עיי"ש.

והשיב לו נאמר בשו"ת דברי יואל (האו"ח ס"י) שהיות שיש מדובר באחרונים בזה זה לכה וזה לכה ואין בידו להכריע על כן לא יברך עליו בופה"ג שהוא ספק, עכד"ק.

ועיין עוד בשו"ת נשמת שבת (ח"ב סי' צ"ג) שמביא ששמע מאיש נאמן ששמע בעצמו ובדידיה הוי העובדא שרבינו הק' זי"ע אמר שיכולין לברך מעין שלש על ענבים הגדולים השכיחים בזמנינו שאין להם גרעינים, ועיי"ש שמבאר בארוכה שלא יסתרו דבריו ז"ל.

3 בשיחת קודש של רבינו שליט"א עם כ"ק אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א סיפר רבינו בארוכה: געווענליך איז דער פעטער ז"ל נישט געווען דא חמשה עשר בשבט (כי היה דרכו בקודש לנסוע למקום נופש בשבועות הללו), נאר ער איז אמאל געווען דא שבת - וועז שבת איז געווען חמשה עשר - דאס געדענק איך. און וועז ס'איז געווען אינמיטן די וואך האט ער געפירט, און מ'איז דורך געגאנגען אין די שורה נעמען פירות.

און וועז ס'איז געווען שבת חמשה עשר איז נאך דעם בייטאג-טיש, און ס'איז שוין געווען טונקל אינדרויסן, און די גאנצע פירות טיש האט געדויערט צעהן מינוט, און וועז מ'איז אדורכגעגאנגען נעמען שיריים, האט ער געפרעגט 'ווער ביזסטו?', ער האט שוין נישט געזעהן ווער ס'איז דא, און מ'האט זיך געדארפט צוואיילן צו גיין דאוון ענען מנחה, ער האט נישט געמאכט א גרויסן עסק פונעם חמשה עשר טיש.

ועיין בגליון זקניך ויאמרו לך (תרו תשע"ו): מה שסיפר מרן רבינו שליט"א ביום ט"ו בשבט תשע"ו לפ"ק בהיכל ישיבתינו הק': "כ'בין אמאל געווען ביים פעטער זכרונו לברכה חמשה עשר בשבט, עס איז געווען שבת בייטאג, נאך די סעודה האט מען געברענגט פירות, און ער האט טועם געווען ממש נאר כחוט השערה, אויפ'ן שפיץ פינגער, וואו אויך פונעם אתרוג". – אויפן וועג אהיים האט דער רבי שליט"א צוגעלייגט, דער מגן אברהם זאגט (סי' קל"א ס"ק ס"ו) "ונוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות", ער זאגט נישט "להרבות באכילת מיני פירות", נאר "להרבות במיני פירות", עס זאל זיין, מען דארף נישט עסן.

4 בשיחת קודש של רבינו שליט"א בעת ניחום אבלים אצל הגה"צ ר' אברהם חיים האלבערשטאם שליט"א רב דקהל עצי חיים-רודניק בעיר לאס אנדזשעלעס ע"פ אמו הרבנית מרודניק ע"ה, סיפר רבינו בזה"ל: כ'געדענק, וועז כ'בין אלט געווען זיבן יאר, און ס'איז געווען פרשת כי תשא, און דער פעטער ז"ל האט מיך פארהערט חומש, האט ער מיך געפרעגט א שאלה, ווי אזוי האט מען זיך געקענט טועה זיין אינעם עגל, כ'האב נישט געוואוסט וואס צו ענטפערן, דעם אנדערן טאג וועז איך בין געגאנגען אין חדר האב איך דערציילט, ס'איז געווארן א גאנצע זאך ביי די מלמדים אז דער רבי האט געפרעגט אזא שאלה.

5 עיין בס' זכר צדיק לברכה (ח"א) שפע"א הגיע לרבינו שמועה שרוצים לעשות לכבוד ה"גראדועישאן" שהבנות יצעדו ב'מארש', ורבינו קרא להמנהלים ומחה בתוקף על שרוצים לעשות מנהג הגוים, וא' מהם רצה להצטדק ואמר שלא

מען האט נישט קיין השגה ווי וויט דער פעטער ז"ל האט זיך אפגעגעבן מיט יעדן פרט ופרט פון בית רחל, ער האט זיי גערופן "מיינע מיידלעך".[6]

ביי קידוש פלעגט ער אונז געגעבן שיריים פון די מזונות און פירות. פאר מיין שוועסטער - אויך וועז זי איז נאך געווען א קליין מיידל - האט ער פאר איר קיינמאל נישט געגעבן אין די האנט. נאר ער האט אראפגעלייגט אויפן טיש און געזאגט 'נא-דיר, דא האסטו'.

ער איז געווען זייער פריינדליך - אמאל ביי קידוש – מיין שוועסטער איז דעמאלטס אלט געווען אפשר צעהן-עלף יאר - האט ער איר געגעבן א פרעג 'נו, דו ווערסט נאכנישט א כלה?', זי איז געבליבן איבערראשט אז מ'פרעגט אזא קליין מיידל אזא שאלה, און זי האט גארנישט געענטפערט, וועז ער האט באמערקט אז זי איז איבערראשט, האט ער געזאגט 'וואס איז?, איך בין ביי די אכט יאר שוין געווארן א חתן!'.[7]

*

בשנת תשי"ח איז געווען אן אונטערגאנג בין כסא לעשור, דער עולם איז געלויגן אין בעט, דער פעטער ז"ל האט זיך אויך נישט גוט געשפירט דעמאלטס.

בין כסא לעשור בין איך געגאנגען מיטן טאטן ז"ל צום פעטער ז"ל זיך געזעגענען און זיך אנווואונטשן פאר די הייליגע טעג, כנהוג. דער פעטער ז"ל האט אויפגענומען אין שלאף שטוב (מגודל חולשתו). דעמאלט איז געווען דאס ערשטע מאל וואס איך האב געזען דעם שלאף שטוב. שפעטער האב איך עס נאכאמאל געזען.

דער פעטער ז"ל איז געזעסן אין בעט מיטן ווייסן וועסטל, דער ריסקאווער רב (הגה"צ רבי אברהם שלמה כ"ץ ז"ל גאב"ד ריסקיווא ואב"ד דקהילתינו הק' בב"ב), איז געזעסן ביי די זייט. וועז מ'איז אריינגעקומען, האט דער פעטער ז"ל געפרעגט וואס איך לערן. האב איך געזאגט, כ'האב געלערנט בבא מציעא, האט ער מיך געפרעגט וואו אין בבא מציעא, האב איך געזאגט שנים אוחזין, האט ער מיר געפרעגט "פארוואס דא ביי שנים אוחזין בטלית זאג איך יחלוקו, און ביי די "ארבא" (בבא בתרא לד:) זאג איך נישט אזוי, האב איך געזאגט אז תוספות (ב"מ ב: ד"ה ומה התם) פרעגט די קשיא, און תוספות ענטפערט דעם חילוק ווייל איך זאג די סברא פון כל דאלים גבר. האט ער געפרעגט וואס איז די סברא כל דאלים גבר?, גייט דאס עפעס אזוי, אז יעדער מענטש א גבר אלים קען אזוי צוכאפן? האב איך געזאגט איך ווייס נישט, א גוטע קשיא, אבער איך ווייס נישט דעם תירוץ.

דארט איז געזעסן דערביי דער ריסקעווער רב ז"ל, און ער רופט זיך אן, דער רא"ש זאגט א הסבר.[8]

האב איך געזאגט - איך בין געווען א יונגל פון צען יאר - איך האב נישט געלערנט דעם רא"ש, זאגט מיר דער פעטער ז"ל, מען דארף לערנען מיט'ן רא"ש, מען דארף לערנען מיט'ן 'ראש'...[9]

*

ס'איז געווען תשי"ט, איידער איך בין בר מצוה געווארן, דעמאלט איז דער פעטער ז"ל געפארן קיין ארץ ישראל, און איך בין געגאנגען מיטן טאטן ז"ל באגלייטן דעם פעטער, דער טאטע ז"ל האט מיר געהייסן אנטוהן בגדי שבת. דער פעטער ז"ל איז ארויף אויף די שיף,[10] און וועז דער טאטע ז"ל איז ארויף [על הספינה] באגלייטן,[11] בין איך מיטגעגאנגען מיט אים. דער פעטער ז"ל איז אזוי געזעסן אויפן דעק מיט נאך מענטשן, אינמיטן געט ער זיך א דריי אויס צו מיר, און ער פרעגט מיך 'קומסט נישט מיט?'. איך בין געבליבן איבערראשט פון די שאלה. האט דער טאטע זיך אנגערופן 'ער איז דאך נאכנישט בר מצוה, וועז ער וועט זיין בר מצוה וועל איך אים קענען מיטשיקן'.

*

ביי מיין בר מצוה איז ער געקומען. איך האב געזאגט דאס פשט'ל,[12] און דער עולם האט געשמועסט, כנהוג..., האט ער האט זיך אנגערופן מיט א שמייכל בצהלת פניו הק' כדרכו בקודש "מ'הארכט אים אזוי ווי דעם רב". אינדערהיים אין מארמאראש איז געווען אזא ווערטל ביי די פראסטע מענטשן, וועז מ'האט איינעם געוואלט זאגן איך הער דיר נישט אוים, האט מען געזאגט "איך וועל דיך הארכן אזוי ווי דעם רב".

ביים ארויסגיין האט ער מיר געזאגט: 'איך האב דיר געברענגט א רמב"ם דרשה געשאנק, זאלסט זען אז דער רמב"ם זאל נישט בלייבן הארב'...[13]

*

אמאל בין איך געווען אין שעראן ספרינגס צוזאמען מיט'ן טאטן ז"ל ביים פעטער ז"ל, וועז איך בין אריין געקומען דארט פרייטאג נאכמיטאג, איז געלויגן דארט זיינע תפילין, רש"י'ס תפילין און רבינו תם'ס תפילין, ס'איז נישט געווען צוזאמגעלייגט, וועז ער האט מיר

חשבו לעשות ממש 'מארש' אלא שהבנות יצעדו בסדר מסויים, אז ענה לו רבינו בדרך צחות שזה דומה לאותו גנב שאמר 'איך גנב'ע נישט, נאר איך נעם!.

6 כי רבינו החשיב את התלמידים והתלמידות שנתחנכו במוסדותיו כצאצאיו. וראוי להעתיק כאן מה שכתבה הרבנית חי' ע"ה בזכרונותיה מימי נעוריה: "ר' ליפא (הרב ר' ליפא פריעדמאן ז"ל מנהל המוסדות) האט מיר אפטמאל געזאגט אז וועז דער רבי זצ"ל פלעגט רעדן פון די בית רחל תלמידות פלעגט זיין דער אויסדרוק "וואס הערט זיך ביי מיינע מיידלעך?", אדער "ווי אזוי גייט עס ביי מיינע מיידלעך?" וואס און ווי אזוי מ'לערנט ביי מיינע מיידלעך?".

7 שכידוע שבהיות רבינו ז"ל בן שמונה שנים בא בברית האירוסין בזו"ר עם בת חותנו הגה"ק רבי אברהם חיים הורוויץ ז"ל אב"ד פלאנטש, בן הגה"ק רבי משה מראזווארדאב ז"ל חתן הייטב לב זי"ע.

8 עי"ש ברא"ש (ריש מס' בבא מציעא) אהא דאמרינן דכל דאלים גבר, כי מי שהדין עמו מוסר נפשו להעמיד את שלו בידו יותר ממה שמוסר האחר נפשו לגזול.

9 עיין בס' נפלאים מעשיך (ח"ב) מה שסיפר הגה"צ מפאיע הי"ז שאביו הגה"צ מבאנאד זצ"ל למד אצל מרן הייטב לב בבחרותו ופעם אחת קרא לו רבו הק' לחדרו, ואמר לו קיבלתי מאביך מכתב על הבי דואר [קארטעל] שבו ביקש לדעת האיך אתה לומד, ע"כ אמור נא לי איזה מסכתא אתה לומד [כי בישיבתו היה נהוג שכל בחור היה לומד מסכתא אחרת לבקיאות חוץ מהשיעור הנלמד], ענהו שהוא לומד עתה מסכת פסחים, שאל לו רבו הק' בדרך צחות: האם אתה אכן מחזר על הפסחי"ם?, ושאל לו באיזה פרק אתה עוסק?, ענהו בפרק כל שעה, אז שאל לו בלשון חיבה: לערנסטו טאקע כל שע"ה?, ושאל לו עוד: עם איזה מפרשים אתה לומד, ענהו: מהרש"א, מהר"ם, רא"ש וכדו', אז שאל לו: לערנסטו טאקע מיטן רא"ש?.

ויש לציין שבאגרת המוסר המפורסם שהרה"ק הישמח משה כתב לבנו כתב לו בין השאר שילמוד גמרא עם פירוש הרא"ש, ע"ש. וכן בספר הגה"ק הישמח משה (עמ' קל"ו) מובא אגרת מהישמח משה ובתו"ד כתב מליצה נאה: ...ומי יעלה בתחילה, רא"ש הסנהדרין, וכולי' בתר רישיה גרירא, וכוונתו שם על לימוד הרא"ש.

ועיי' בספה"ק נתיב מצוותיך (שביל האמונה) שהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע אמר שללמוד ב' דפים גמרא עם רא"ש מועיל יותר מן התענית, עיי"ש.

ועיי' עוד בס' שיח זקנים (ח"ב עמ' קפ"ו) שא' שאל את הרה"ק המהרי"ד מבעלוא זי"ע שיגיד לו דרך הלימוד, ואמר לו הרה"ק תלמד גמרא עם רא"ש כי זה מסוגל לירא שמים. וע"ע בס' זקניך ויאמרו לך (אות תתשמ"ג) שרביה"ק זי"ע הוכיח לבחור א' שלא למד את דברי הרא"ש על הסוגיא, ואמר לו: אז מ'לערנט נישט קיין רא"ש, פעלט דעם של ראש, ע"ש.

10 סיפר הגה"צ רבי שמואל בראך זצ"ל אבד"ק נאנאש, שבשנת תשט"ו כאשר הופיע מרן רבינו בעל דברי יואל ז"ל בארה"ק, הלך לבקר אצל הרה"ק מהר"א מבעלוא ז"ל, ושאלו במה הגיע רבינו לארה"ק, וכשענה לו רבינו שהגיע עם הספינה, שאל אותו הרב מבעלוא האם מנע עצמו מלהגיע עם פליגער מחשש סכנה, וכשרבינו השיב לו כן,

11 בעת שרבינו יצא ממדינת אמעריקא ליוו אותו אלפי חסידים ותלמידים, ובראשם כ"ק הגה"צ רבי איציקל מפשעווארסק ז"ל - שהי' אז באמעריקא על חתונת נכדו יבלח"ט כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א - ומרן רבינו בעל הברך משה זי"ע ושאר רבנים זקנים וחשובים אשר הגיעו להיפרד מרבינו, ושוררו וזימרו, וליוו את רבינו עד עלותו להספינה וכמה מהם גם עלו עמו על הספינה ללוותו, ובעמדו למעלה נפרד מאנ"ש לשלום.

12 בקובץ התורני "המאור" שי"ל בימים ההם כתבו: מוצאי ש"ק פרשת לך השתא, התכנס קהל עצום ורב למשתה בר מצות הבחור היקיר וחכים אהרן נ"י בנו של הרב הגאון המפורסם מוה"ר משה טייטעלבוים שליט"א, אב"ד סיגעט. ...אח"כ נתכבד הבחור הבר מצוה להשמיע את דרשתו, כל הקהל הגדול נשתתק פתאום דום, והטו ראשיהם ואזניהם בתשומת לב רבה, לעבר מצבו של הב' אהרן נ"י, שפתח מיד בקולו הצלול והבהיר בפשעטיל חריף בסוגיא דהואיל, רש"י ותוס', רמב"ם, רא"ש, בית יוסף, ט"ז ושאגת ארי', ועוד ראשונים ואחרונים, כולם נקלעו לשרשרת זהב אחידה, להשמיע מפי הילד הדורש, את דעותיהם החריפות והנוקבות בפירוש דברי חז"ל בסוגיא דנן, את דרושו סיים בדברי אגדה מפי זקנינו הקדושים, ישמח משה, ייטב לב, עצי חיים ז"ל.

13 בקובץ התורני הנ"ל: כבוד רב נתכבד כל הקהל של הקרואים בהופעת האדמו"ר מסאטמאר שליט"א, אחי זקינו של הבר מצוה, שהסב בראש הקרואים עד סיום המשתה.

דערזען רופט ער זיך אן, "דא האסטו, דאס איז דעם טאטען ז"ל'ס תפילין!"[14] קענסט עס צוואמלייגן".[15]

*

וועז איך בין געווען א בחור, האב איך געהערט פון חסידישע אידן פונדערהיים, אז א בחור איז זיך נישט מיסב ביים סדר, אפילו בן אצל אביו (עיין בשו"ע או"ח סי' תע"ב ס"ה), האב איך אפגעמאכט, אז איך וועל דאס פרעגן דעם פעטער ז"ל.

ערב פסח בין איך אריבערגעגאנגען צום פעטער ז"ל. ער איז געזעסן און ער האט אריינגעקוקט אין א ספר, אינמיטן דערזעהט ער מיך, ער איז געווארן אזוי איבערראשט, און ער האט געקוקט, ס'איז ערב פסח נאכמיטאג, וואס טוה איך דא. האט ער מיך געפרעגט וואס איך וויל. האב איך אים געזאגט אז איך בין געקומען בעטן א ערב פסח מצה - ס'איז געווען דארט אין די זייט אזא וויסץ בלעבענע שאפע וואו די מצות זענען גענליגן, נאר ער אליין האט געהאט דאס שליסל פון די שאפע - ער האט עס געעפענט, ער האט אזוי ארומגעקוקט און ער האט געזוכט, די מצה, יענע מצה, ביז ער האט מיר געגעבן א מצה.

האב איך געפרעגט צו איך קען אים עפעס פרעגן. האט ער מיר געזאגט, פרעג. האב איך אים געפרעגט צו ס'איז אמת א א בחור איז נישט מיסב. האט ער עס באשטעטיגט, און געזאגט "יא, ס'איז אמת, אינדערהיים האט א בחור נישט מיסב געווען".

*

אן אינטערעסאנטע זאך, וועז דער טאטע ז"ל האט זיך געצויגן קיין בארא פארק אויף די 15'טע גאס, איז דער פעטער ז"ל געקומען צום חנוכת הבית אין ביהמ"ד. נאכדעם איז ער ארויפגעקומען באזוכן אין די דירה. ער איז אויך ארומגעגאנגען איבעראל, און ער האט אלעס באקוקט, ער איז אריין אין די קאך, ער האט באקוקט די 'קעסטלעך' (קעביעטס, ער האט עס אזוי גערופן),[16] ער איז אריין אין די שטוב וואס מ'רופט אין אמעריקא דיינונג רום, ער האט געפרעגט מיט א שמייכל אויב דאס איז דער "לעיוועינג רום" (יש דירות רחבות שמוסיפים גם חדר כזה) - ער האט אזוי אנגערופן "לעיוועינג-רום" (מיט א ע') - האט מען אים געזאגט ניין דאס איז דער דיינונג רום, נאכדעם האט ער געהערט אז ס'איז דא נאך א שטאק, איז ער ארויף נאך א שטאק. ער איז ארום אין אלע שלאף-צימערן, איבעראל. - דער טאטע ז"ל האט זיך זייער געוואונדערט דערויף, ער איז דאך שוין נישט געווען קיין אינגערמאן דעמאלטס, און ער האט זיך אזוי מטריח געווען (ע' להלן בהערה בשם האוהב ישראל בענין הסגולה שבמקום ע"י ראיית הצדיק).

אויך איז געווען אן אינטערעסאנטע זאך - וואס דארט בין איך נישט אליינס געווען, כ'האב אבער אזוי געהערט - וועז מ'האט באנייט די ישיבה אין סענדז סט. (בשנת תשכ"ז כשהי' כבר בן שמונים) **איז ער ארויפגעגאנגען אלע זעקס שטאק, און אין יעדן צימער איז ער אריין.**[17]

*

וועז איך בין געווען א אינגל אין יאר תשי"ח, איז די בחורים קעמפ געווען זומער אין א פלאץ וואס הייסט ברעדלי. ר' חיים אלטר (בראך הי"ו) וועט דאס געדענקן, ר' אלימלך (לאנדא הי"ו ר"מ בישיבה גדולה) וועט דאס זיכער אויך געדענקן. ער איז דעמאלט ארומגעגאנגען באזוכן דאס פלאץ איבעראל.

דער קעמפ איז געווען אויף די צוויי זייטן פון די גאס. אויף אין זייט זענען געווען די שלאף צימערן און אלעס, און אויף די אנדערע זייט איז געווען דאס ביהמ"ד. דער ביהמ"ד איז בעפאר דעם געווען א שטאל, מ'האט עס אויסגעריניגט און מ'האט עס געמאכט א ביהמ"ד.

יעדער איז געווען אויסגע'שורה'ט אין דעם קעמפ, און ער איז אזוי ארומגעגאנגען אזוי ארום און ארום, קודם אויף די זייט פון די צימערן, נאכדעם האט ער געזאגט ער וויל גיין באזוכן דאס ביהמ"ד. דער פעטער ז"ל איז אראפ דעם בארג, און אריבערגעקומען די אנדערע זייט גאס. איך בין אויך מיטגעגאנגען צוואמען מיטן טאטן ז"ל. ער איז אנגעקומען צו די טיר, ער האט עס באטראכט פון אינדרויסן, און ער האט זיך אנגערופן 'זכר לחורבן'. ער האט זיך אויסגעדרייט און ער איז אוועקגעגאנגען, ער איז אפילו נישט אריין אין ביהמ"ד (ובשנה האחרת סדרו מקום יותר ראוי).

*

ס'איז געווען אין בארא פארק, אין אנהייב איז נאכנישט געווען קיין מקוה אין יעדן ביהמ"ד און אין יעדע קהלה. האט מען געהאט געבויט א שטאטישע מקוה פון צוויי שטאק, און ס'איז געווען א ועד פון רבנים און א ועד פון בעלי בתים פון יעדע קהלה וואס זענען געווען געשטעלט אויף די מקוה. ס'איז געווען דער אויוואערער **רב** (הגה"צ הישיש רבי יוסף משה מייזליש ז"ל בנו הגדול של בעל בנין דוד ז"ל הי"ד), **מיין פעטער דער באטור'ער רב** (הגה"צ רבי חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים ז"ל אחיו של הרבנית הצ' ע"ה אמו של רבינו שליט"א), **דער חוסטער רב** (הגה"צ רבי יושע גרינוואלד ז"ל), **דער וואוידיסלאוו'ער רב** (הגה"צ רבי ישכר בער ראטטענבערג ז"ל) **און נאך, וועז דער טאטע ז"ל האט זיך געצויגן קיין בארא פארק תשכ"ה, האט מען אים אויך אריינגענומען אין דעם ועד הרבנים.**

די בארא פארקער אידן פון דעמאלטס אין יענע יארן, האבן זייער נישט ליב געהאט דעם פעטער ז"ל (וועגן זיין מלחמה קעגן ציונות), **אבער די מקוה האט זיך מורא'דיג שטארק געמוטשעט פינאנציעל. א מקוה דארף האבן אסאך געלט אז עס זאל זיך קענען אויסהאלטן, וועד עס בויט א מקוה וויסט אז א מקוה קאסט כסדר, עס איז גרויסע הוצאות, האט דער טאטע ז"ל געזאגט אז מ'זאל רופן דעם פעטער ז"ל אז ער זאל קומען קוקן די מקוה, דעמאלט וועט מען זען אז עס וועט זיין גוט. זיי האבן אבער בשום אופן נישט געוואלט אים רופן. אזוינס 'צו רופן סאטמאר אין די מקוה'?, האבן זיי דאס נישט געוואלט.**

אבער במשך די צייט האבן זיי זיך דערזען מיט א פינאנציעלע פראבלעם וואס ס'איז געווארן אלס מער

---

14 עי' בשו"ת דברי יואל (סי' ה) שמזכיר ענין זו, וז"ל שם: כי התפילין שלי המה של כ"ק אבא מארי הגה"ק זללה"ה שהי' מניחם כל הימים שאני זוכר ולאחר פטירתו נפלי לי בירושה, ומאז אני מניחם, והסופרים בסיגוט שראו התפילין הכירו הכתב שהיא של ר' שמואל סופר זלה"ה שהי' סופר מצויין בסיגוט ומפורסם בחסידות עצומה בימי זקיני הגה"ק מאוה"ג בעל ייטב לב זללה"ה וכו', עיי"ש.

15 בס' בן איש חי (פר"פ חיי) כתב שטוב שהוא בעצמו יקפלם ויניחם בכיס לחיבוב מצוה, וכן הביא בדברי תורה (ח"ה או"ת פ"ז) בשם הגה"ק מצאנז ז"ל שנמצא בדברי חז"ל כי הכורך תפילין בעצמו מצניען לו גיהנם, עיי"ש. מ"מ עי' בספר לקט הקמח החדש (אות י"ב) שמביא סמך להנוהגין ליתן לתלמידיהם או לבניהם לקפל התפילין דבכלל חינוך הוא, וכן רבות'ה"ק נהגו ליתן לאחרים לקפל התפילין וכן נהג מרן הקדוו"ט ז"ע.

ועיין בס' ראשית ביקורי"ם (פרק ג') וכה מתואר: סיפר הרה"ג ר' חיים שלום קליין שליט"א, שכאשר סיים רבינו תפילתו וחלץ התפילין, נדחפו הבחורים לבקש מרבינו רשות לסדר את התפילין, בא' הימים הגיע להתפלל שם הרה"ג ר' מרדכי האפמאן זצ"ל מתלמידי מרן הקדושת יום טוב זצ"ל שהיה אז כבר זקן מופלג, וכאשר חלץ רבינו התפילין של ראש, דחף את ידיו לפני רבינו, ורבינו היסב פניו אליו כמתמיה, ור' מרדכי נענה ואמר 'איך האב אַ ענין צוזאם ליגן דעם רבינ'ס תפילין', ותיכף נתן לו רבינו לסדר התפילין של ראש, ואח"כ הסביר לרבינו מה היה כוונתו באמרו שיש לו ענין לסדר התפילין שלו.

וסיפר הרה"ח ר' אהרן מתתי' דייטש הי"ו אב"י בוויליאמסבורג ששמע מאביו הרה"ח ר' יצחק ז"ל שהיה מחברי הנהלת המוסדות הק' של רבינו ז"ל בב"ב, שכאשר הרה"ג ר' מרדכי ביקש את התפילין בפעם הראשונה, אמר לו רבינו בלשון בתמיה: ר' מרדכי..., והוא ענה כ'האב ביים רב זכרונו לברכה (כוונתו על רבו מרן הקדוו"ט) צוזאם געלייגט, איך וויל יעצט אויך צוזאמלייגן, הרים רבינו את עיניו כלפי מעלה: אה, ביים הייליגן טאטן... דהיינו שאינו יכול להידמות לאביו, אך הוא התעקש, ורבינו נתן לו את התפילין.

16 ויש לציין שבס' זכרינו לחיים מובא שבחודש כסליו שנת תשנ"ב ביקר מרן רבינו הברך משה זי"ע אצל הרה"ח רבי חיים הערש יאקאבאוויטש ע"ה בביתו, סיפר ר' חיים הערש לרבינו שמרן הייטב לב זי"ע הגיע פעם לעיר סאטמאר והיה בבית זקינו הרה"ח ר' וואלף פליישמאן ע"ה, והוא ביקש ממרן הייטב לב שיטייל בכל ביתו כדי להשאיר שם ברכה וקדושה, ואכן הייטב לב טייל בכל הבית ונכנס לכל חדר וגם פתח כל הארונות, וכשמרן הברך משה קם ללכת לדרכו ביקשו ר' חיים הערש שמרן גם יטייל בביתו ואכן מרן הברך משה טייל בכל חדרי הבית.

17 עיין בס' ראשית ביקורי"ם (פרק ד') וכה מתואר שם שבשנת תשכ"ה בעת ביקורו של רבינו בבני ברק חינכו את בנין הישיבה, ורבינו נכנס לבקר בכל חדרי הבנין, לארכה ולרחבה של כל הבנין, וביקש שיפתחו לפניו דלת של כל חדר וחדר, וחקר ושאל על כל פרט ופרט מה טיבה, ורבינו אף על קושי ההליכה לא וויתר ופסע לכל אורכה ורוחבו, וכן הטריח עצמו ועלה לקומה השניה ושם היו החדרים מיועדים לחדרי השינה של הבחורים [כהיום נמצא שם חדרי הת"ת] וטייל לאורכה ולרוחבה.

וסיפר א' מהנוכחים שראו שהיה ענין טמיר לרבינו להיכנס בכל חדר, ואפי' רק פסיעה אחת, וכשאמרו לו על א' מהחדרים ששם מיועד להיות 'הבית הכבוד' גם נכנס בפסיעה אחת, וכך קידש את הבנין ברגליו הק'.

און מער, אויך איז דעמאלט געווען עפעס א רינון אויף די מקוה. האבן זיי מסכים געווען צו רופן דעם פעטער.

ווען דער פעטער ז"ל איז געקומען צום מיין ברודער רבי שלום אליעזר"ס בר מצוה (מצוצ"ק ויגש תשכ"ו), נאך די בר מצוה, ס'איז שוין געווען שפעט אינמיטן די נאכט, איז ער געגאנגען צוואמען מיט ר' דוד פליישמאן פון די ועד בעלי בתים, איך בין דעמאלט אויך מיטגעגאנגען, איך בין שוין געווען א אינגערמאן דעמאלטס. ער האט אדורכגעקוקט יעדע זאך, ער האט אלעס באטראכט, די המשכה, די בורות, די מי גשמים, דעם צינור. אלעס אלעס.[18]

און למעשה פון דעמאלט אן איז שוין נישט געווען קיין שום פראבלעמען, עס איז שוין געווען ענוג געלט.[19]

*

ווען מיין זון (רב דקהלתינו בוויליאמסבורג שליט"א) איז געבוירן געווארן שנת תשכ"ו,[20] **איז מיין שוועד ז"ל (כ"ק אדמו"ר בעל ישועות משה מוויזשניץ ז"ל) געקומען צו פארן צום ברית [שהתקיימה בערש"ק תוריע תשכ"ו בביהמ"ד סיגוט בב"פ] (וואו דער פעטער ז"ל איז געווען סנדק),**[21] **און ער איז געגאנגען באזוכן ביים פעטער זכרונו לברכה. ווען ער איז אריינגעקומען האט ער אים געפרעגט 'וואס מאכט דער טאטע' (כ"ק אדמו"ר האמרי חיים מוויזשניץ)? - ער האט נאך געלעבט - נאכדעם ווען ער איז ארויסגעגאנגען האט ער אים געזאגט: 'גיט איבער א פריסת שלום פאר'ן טאטן'. איך ווייל נאר ארויסברענגען זיין באנעמונג מיט מענטשן, ווי ער האט זיך מיט יעדן געריעבנט.**

ווען מען איז געווען דארט ביים פעטער ז"ל, האט זיך געמאכט א שמועס, מיין זון איז דאך א בכור, און כ'האב געדארפט מאכן א פדיון הבן [שהתקיימה ביום א' ד' דחול המועד פסח]. האב איך געפרעגט פון פעטער ז"ל, ס'שטייט אין שולחן ערוך (יו"ד סי' ש"ה ש"ך סקי"ב) נוהגין לפדות ביום, פארוואס איז דער מנהג אז 'אין פודין בלילה', וואס איז דער טעם פארוואס נישט ביינאכט?, ממילא א ברית איז דאך פון די זאכן וואס 'מצוותו ביום' (עי' מגילה כ.), אבער א פדיון הבן פארוואס זאל מען נישט מאכן ביינאכט?.

האט ער געזאגט א טעם, פדיון הבן איז דאך פון די מתנות כהונה, וואס דאס איז אן ענין פון צדקה צו שטיצן די עבדי ה',[22] **און עס שטייט דאך על פי האר"י (פרי עץ חיים שער מנחה ומעריב פ"ב) אז מ'גיט נישט צדקה ביינאכט,**[23] **מילא וועגן דעם איז "אין פודין בלילה".**[24]

דער פעטער ז"ל האט דעמאלט געהייסן אז מ'זאל אריינברענגן כיבוד לכבודו פונעם שוועד. האט מיין שוועד געזאגט "בעל הבית מברך תחלה" [עי' במס' ברכות (דף מו.) בעל הבית בוצע תחלה]. האט דער פעטער ז"ל אים געזאגט 'מ'האט דאך עס נישט אריינגעברענגט פאר מיר, מ'האט עס אריינגעברענגט לכבודכם'. ער האט אנגענומען אז ווען מ'ברענגט עס איין לכבודו פונעם גאסט, איז יענער דער בעל הבית.[25]

אזוי איז אויך געווען ווען דער פעטער איז אמאל געווען באזוכן ביים טאטן ז"ל, און ביים פאלטישאנער רבין ז"ל (כ"ק הגה"צ הישיש רבי אלעזר טווערסקי ז"ל) - דער פעטער ז"ל איז געווען באזוכן ביים טאטן ז"ל אין בארא פארק, אויף די פופצענסטע גאס ביי פופציג, און איך האב עהערט אז ער גייט נאכדעם באזוכן ביים פאלטישאנער רבין, ער האט געוואוינט א האלבע גאס ארויפציר אויף ניין און פערציג, בין איך מיטגעגאנגען, האב איך געזען ביי בידע. מ'האט אים אריינגעברענגט טועם צו זיין, האט ער נישט געזאגט 'בעל הבית מברך תחלה', נאר ער האט תיכף געמאכט א ברכה.[26]

---

18 ועיין בספר ומשה הי' רועה (חלק ד' עמוד קפ"ה) שר' דוד פליישמאן ביקש מהמשכ"ק ר' יוסף אשכנזי שישאל מרבינו אם יש לו רשות לפרסם שרבינו ביקר בהמקוה והי' שבע רצון, ונתן לו רבינו רשות על זה.

19 עיין בספה"ק אוהב ישראל ריש פ' פקודי, עה"פ (שה"ש ז ה) עיניך בריכות בחשבון, וזל"ק, האיש הישראלי בכל דבר שהוא רואה ומסתכל, אז הוא רואה כח הבורא ית' הנמצא בו ומחיה אותו, וכיון שמדביק הדבר ההוא לשורשו אז בראיה זו אדרבה עוד ממשיך שפע וברכה ממקור עליון על הדבר ההוא. וזש"ה עיניך בריכות בחשבון, היינו שהעינים שלך נעשו כמו בריכות ומקורות ההשפעה אף בדבר שיש בו חשבון", עכל"ק, וכמו כן אות באות כתב גם בספה"ק קדושת לוי שם בפ' פקודי, ועי' מ"ש עפ"ז בדברי יואל לחנוכה (דרוש ט' כ"ג וקכ"ג בסוף הדרוש), ובברך משה (דרוש א' במאמר מנותר קנקנים).

20 עי' בספר ומשה הי' רועה (חלק ה' עמ' קנו) שבעת שרבינו ז"ל בעל דברי יואל שמע משמחת לידת הבן אצל כ"ק רבינו שליט"א, אמר: לעולם איז דער סיגעטער רב א גרעסער יחסן ווי מיר, ער איז דאך א צאנזער איניקל, אבער דאס קינד איז נאך א גרעסער יחסן, ער איז אויך א איניקל פון ראפשיץ, שינאווא.

21 יש לציין מה שסיפר א' מהנוכחים שם שרבינו ז"ע הגיע להברית מילה שהתקיימה בביהמ"ד בסיגעט בב"פ, וכשרבינו הופיע דרש בשלום כל בני המשפחה, והאדמו"ר מסקווירא שליט"א ניגש לרבינו, ורבינו פנה עמו לצדדין ושחח עמו כמה דקות בנוגע לבריאות אביו כ"ק האדמו"ר מסקווירא ז"ל אשר נחלה במחלה הנוראה רח"ל, ואח"כ נתכבד רבינו בסנדקאות ומרן רבינו הברך משה נתכבד בעמידה לברכות, והאדמו"ר מוויזשניץ נתכבד באמירת הברכות, ואחר הברית מילה אמר רבינו להאדמו"ר מוויזשניץ שהוא מתנצל על שאינו יכול להשאר לסעודת הברית, יען כי הוא עדיין עומד לפני התפילה, ואז גם אמר לו רבינו שימסור דרישת שלום לאביו האמרי חיים ז"ל.

22 עיין רמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל פי"ג הי"ג, ובספר החינוך (מצוה תק"ח) וז"ל: משרשי המצוה כענין מה שכתבתי במעשר הניתן ללוים בסדר ויקח קרח עשה ד' בסימן שצ"א [מצוה שצ"ה]. והכהנים כמו כן שהם המשרתים תמיד פני השם ואין להם נחלה בקרקעות ולא בביזה זכה להם השם יתברך כל צורך מחיתם על ידי אחיהם, והנה נתן להם התרומה ומעשר מן המעשר שהם לחמם ויינם, ומתנות בהמה שהם זרוע ולחיים וקיבה וחלקם בקדשי מקדש שיש להם בשר די ספקם, ועדיין חסר להם מלבוש, זכה להם ראשית הגז למלבושיהם, ועוד זכה להם שדה אחוזה וגזל הגר והחרמים ופדיון בכורות לשאר הוצאות וצרכים שהאדם צריך, עכ"ל.

23 וז"ל שם בפרע"ח: ענין הצדקה אמר לי מורי זלה"ה שאינו כ"כ ענין הצדקה כמו בשחרית, כי עקרו בשחרית, אך עכ"ז היה נותן לצדקה שלשה פרוטות ג"כ במנחה, אבל בערבית אין זמן צדקה כלל, כי החצונים גברו מאוד. ועי' עוד בברכי יוסף או"ח סי' קל"ה סק"א.

וע"ע דברי תורה (מהדורה א' או קי"ז) מש"כ בענין מנהגו של הדברי חיים וז"ל: כאשר יבא לפניו עני שצריך לתת לו בלילה בודאי לא ימנע מלתת לו ח"ו רק טוב לעשות כמו שנהג מרן הגה"ק הדברי חיים זי"ע מצאנז אשר היו עניים בני ביתו תמיד לא יחשו כנודע ומפורסם, וכשהי' מצטרך ליתן בלילה שלא הי' יכול להמתין עד הבוקר, הי' אומר לו אז קח על הכנסת כלה או לדורון דרשה והוצאות החתונה, או על משקה והוצאות ש"ק, או על הוצאות הדרך וכיוצא לפי הענין, כדי שלא יהי' סתם צדקה רק בדרך מתנה וכיוצא שאז אין חשש בלילהג"כ והמצוה מקויים ממילא, ע"כ. וע"ע בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' מ"ג ד"ה ועוד).

24 וכדברי מרן זי"ע נקט בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' ק"ו) למה אין פודין הבן בלילה יען כי בלילה הוא הזמן והגבול של המקטרגים ומובא דע, הפדיון פודין את הבכור מתחת המקטרגים, ולכן משום לא תחסום שור בדישו אין לפדות בלילה, וכמבואר בספרי המקובלים שאין נותנים צדקה בלילה מטעם זה.

וכן הוא בשו"ת גור אריה שנתן הטעם שאין פודין בלילה מדברי הירושלמי במסכת שקלים (פ"ה ה"ד) דאמר ליה לר' חיננא בר פפא שר הרוחות שלא יתן צדקה בלילה משום דאז שליטת החיצונים ומשום 'לא תשיג גבול רעך' וכתב דאז שליטת החיצונים ומשום 'לא תשיג גבול רעך' וכתב שכמו כן פדיון הבן שמציל ממיתה כמבואר בספר חסידים אין לפדות בלילה.

ועיין בגליון רעק"א ביו"ד כתב בשם הנודע ביהודה טעם למנהג הנ"ל דאין פודין בליל ל"א, משום דלפעמים לא כלו אז עדיין כ"ט י"ב ותשצ"ג חלקים כשהבכור נולד בסוף היום, ולפי טעם זה שפיר נוהגין לפדות הבן במוצ"ש כשיום ל"א חל להיות ביום שבת קודש, דהרי טעם זה אינו שייך אלא שלא לפדות בליל ל"א משא"כ ליל ל"ב, וכך נהגו בני אשכנז.

ובשערי תשובה (או"ח סי' תקס"ח אות ה') פירש טעם מנהג הנ"ל (באופן אחר דלא כבעל הנ"ב) והיינו שעדיף לפדות ביום משום דאז יש פרסומא מילתא טפי מבלילה.

אמנם מן הענין לציין מה שכתב הי"עב"ץ בספרו מגדל עוז וזה לשונו שם: לכאורה יש לי כעין ראיה מן התורה שמצות פדיון בכור בלילה דוקא כמו שהיתה מכת בכורי מצרים בלילה ומפני שניצולו בכורי ישראל לפיכך הצריכם הכתוב פדיון, עכ"ל.

25 עי' במס' ברכות (דף מו.) רבי זירא חלש, על לגביה רבי אבהו, קביל עליה אי מותפח קטינא חריך שקי (כך היו קורין לרבי זירא, רש"י), עבידנא יומא טבא לרבנן, אתפח, עבד סעודתא לכולהו רבנן, כי מטא למשרי, אמר ליה לרבי זירא לישרי לן מר, אמר ליה לא סבר לה מר להא דרבי יוחנן דאמר בעל הבית בוצע. וכתב בחידושי הרשב"א שם, ואיכא למידק אם כן ר' אבהו היכי קאמר ליה לר' זירא ליבצע, וי"ל דשאני ר' זירא דהוה ליה בסעודה זו כבעל הבית, דמחמתיה עביד להו יומא טבא לרבנן. וכן כתב בתוספות הרא"ש שם, ואם תאמר כיון דרבי אבהו סבירא ליה הכי, למה אמר לרבי זירא לבצוע, וי"ל לפי שהסעודה היתה לכבודו, היה מחשיבו כבעל הבית, עי"ש.

26 עי' בס' עשר אורות דכשהיה הרה"ק מבארדיטשוב ז"ל בפרעשבורג אצל הגאון מהר"ם ברבי, צוה שיביאו דברי

*

צוריק צו דעם באזוך, איך בין שוין נישט דארט געווען אליינס, מ׳האט מיר עס נאר נאכדערציילט. נאכדעם וואס מיין שוועד איז אוועקגעגאנגען, האט דער פעטער ז״ל געדענקט אז ער וויל צוריקגיין אים באזוכן - ווי מ׳רופט עס - א ביקור גומלין, האט מען אים געזאגט אז ער זאל נישט גיין. האט מיר ר׳ בערל פריעדמאן [ע״ה][27] דערציילט, אז ער איז דעמאלט אנגעקומען, און ער האט דאך געהאט שייכות מיט וויזשניץ, ער האט געלערנט דארט (אצל האדמו״ר האמרי חיים ז״ל), און דער פעטער ז״ל האט אים געפרעגט וואס ער האלט צו ער זאל אים גיין באזוכן. האט ער גזאגט ״ניין, ער איז דאך נישט קיין רבי, ער איז נאר א רב, ס׳איז נישט שוה בשוה, ער איז נישט אין זעלבן ראנג״. האט דער פעטער ז״ל אים געזאגט, עהֿ! דו פארשטייסט נישט! למעשה איז ער יא צוריקגעגאנגען, קעגן די מיינונג פון אלע דעה-זאגערס.[28]

*

די מעשה דארף ר׳ יצחק עהרנפעלד געדענקען, וועז איך בין געווען א אינגערמאן, ס׳איז געווען פרשת תרומה, שבת שקלים (בשנת תשל״ד), און ס׳איז געווען די יארצייט פונעם זיידן ז״ל דער קדושת יום טוב, בין איך געגאנגען דאוונען צום פעטער ז״ל אין ביהמ״ד. ביים ליינען האט ער גזאגט (להגבאים) אויף מיר, אז איך בין דא, אן אייניקל פונעם טאטן ז״ל, מ׳דארף מיר געבן אן עליה. האט מען מיר געגעבן אן עליה. ר׳ אברהם ווערצבערגער האט געליינט, און ער האט אויסגעלאזט ׳לשאת את השולחן׳...

הרה״ח ר׳ יצחק עהרנפעלד הי״ו: ווען דער רבי ז״ל איז אריינגעקומען אין ביהמ״ד שבת אינדערפרי צום דאוונען, האט ער תיכף באמערקט מרן רבינו שליט״א, וואס איז געשטאנען נעבן די טיר פון רבי׳נס שטובל דורך ווי ער איז אריינגעקומען אין ביהמ״ד, ווי נאר דער רבי האט אים געזהען, האט זיך דער רבי אויסגעדרייט צו הרה״ח ר׳ יוסף אשכנזי ז״ל משב״ק און האט אים געזאגט ״שישי וועסטו געבן פאר רבי אהרן״, (רבינו עלה אז מפטיר כמנהגו בכל ארבע פרשיות), פאר׳ן ליינען האט דער רבי איבערגעפרעגט ר׳ יוסף זיכער צו מאכן אז דער רבי זאל עולה זיין ״שישי״, אזוי ווי עס איז געווען אסאך הוספות, איז אויסגעקומען אז די עלי׳ פון שישי איז געווען דריי פסוקים פאר שלישי, מיט׳ן אויסלאז ״לבתים לבדים לשאת את השלחן״. וועז דער בעל קורא [באותן השנים לא הי׳ עוד רבינו ז״ל בעצמו הבעל קורא, אלא הרה״ח ר׳ אברהם וועריצבערגער ז״ל שו״ב ממקורבי רבינו ז״ל] האט געענדיגט די וועריטער ״לשאת את השלחן״, האט דער רבי ז״ל געגעבן א שלעפ דעם טלית פון בעל קורא און געגעבן אזא בליין מיט די אויגן און זיך אנגערופן ״פירן טיש״.[29]

*

נאך מיין התונה בין איך געווען אין ארץ ישראל, נאכדעם וועז איך בין צוריקגעקומען בין איך געווען ביים פעטער ז״ל, האט ער מיך אויסגעפרעגט וואו איך בין אלץ געווען ביי די מקומות הקדושים. האב איך גזאגט אז איך בין געווען אין מירון. וואו נאך?, האב איך גזאגט ביים ציון פון הלל ותלמידיו. האט ער מיך געפרעגט צי איך בין אויך געווען ביי שמאי? האב איך אים גזאגט, ניין - דער ציון פון הלל ותלמידיו איז גראד נעבן דעם, אבער צו שמאי איז א לאנגער וועג ארויף א שווערן בארג - ס׳איז זייער שווער געווען צו גיין. האט ער מיר גזאגט ׳וועז איך בין געווען אין ארץ ישראל, בין איך געווען ביי שמאי אויך׳.

קומענדיגען מאל וועז איך בין געווען אין ארץ ישראל האב איך געמומען איינעם, אוז כ׳האב אים גזאגט אז דער פעטער ז״ל האט זיך מטריח געווען אוז ער איז געווען ביי שמאי מוז איך אויך גיין, בין איך געגאנגען. כ׳בין אזוי געקראכן אינגאנצן איינגעבויגן, ממש אויף אלע פיר. היינט איז שוין דא אביסל א גרינגערע וועג, אבער דעמאלטס איז דאס נאך נישט געווען, אבער אז דער פעטער ז״ל האט גזאגט האב איך אוודאי אזוי געטוהן.

*

יום שב״ק קידושא רבא בהדר המיוחד עם כמה רבנים

רבינו פנה לש״ב הגה״צ רבי אברהם חיים האלבערשטאם שליט״א רב דקהל עצי חיים-רודניק בעיר לאס אנדזשעלעס[30]

ואמר: דו געדענקסט ווי דער פעטער ז״ל האט געהייסן צודעקן די מזונות (בעת הקידוש יום שב״ק שחרית)?[31]

הרב מרודניק: יא, יא, ער האט געהייסן אלע מזונות אינגאנצן איבערדעקן, אזוי געווענליך ווען דער רבי איז אריין געקומען איז שוין די מזונות געווען צוגעדעקט, און איינמאל געדענק איך אז מ׳האט צוגעברענגט שפעטער נאך מזונות, און דער רבי האט געהייסן מ׳זאל דאס אויך צודעקן.

דומ״ץ קרית יואל: אזוי? סתם ביי קידושים אין ביהמ״ד דעקן מענטשן נישט צו, אבער שטייט אין שבילי דוד (או״ח סימן רע״א) א דבר פשוט אז וועז מ׳מאכט קידוש שבת אינדערפרי זאל מען צודעקן אויך די מזונות.

הרב מרודניק: איך האב געמאכט א חשבון, ער פלעגט מאכן זיבן ברכות ביי קידוש [בצפרא דשבתא], בורא מיני בשמים...

רבינו: אויב אזוי (כשמחשבים גם ברכת בורא מיני בשמים) האט ער געמאכט אכט ברכות. בורא מיני בשמים, בורא פרי הגפן, בורא מיני מזונות, בורא פרי העץ, בורא פרי האדמה, שהכל (על הדגים), על המחיה בצירוף על הגפן וען על הפירות, וען בורא נפשות.

הרב מרודניק: אין מיינע צייטן אין די יארן פון תשכ״ז וען ווייטער, האט ער שוין נישט געמעסן קיין באנענע.

ער פלעגט אויך צו טרינקען א גלעזל אראנדזש דזשוס (משקה של מאראנצן) וען ער האט נישט געמאכט קיין ברכה, ווייל די ווייז פון קידוש האט עס שוין גע׳פטר׳ט (חזון מזה כבר בירך שהכל על הדגים ובורא פרי העץ על הענבים).

---

27 הרה״ח ר׳ בערל הי׳ בנו של הרב ר׳ ליפא פריעדמאן מנהל המוסדות (שהי׳ בזיו״ר חתנו של הגה״ק רבי שאול בראך ז״ל אבד״ק קאשוי), ור׳ בערל בעצמו הי׳ כבר אז עסקן גדול ומהמקורבים אצל רביה״ק ז״ל, וברבות השנים נתמנה להיות הראש הקהל דקהילתינו הק׳.

28 ויש לציין מה שמובא בס׳ תפארת יואל (ח״א עמ׳ ס״ד) שכידוע שאף דרבינו היה ידוע בקנאותו הגדולה נגד רבנים שונים אשר נגררו אחרי כיתות הציונים וגירוריהם, אבל דרש תמיד מתלמידיו שיתנהגו בדרך ארץ ובנימוס שיתקדש ש״ש על ידם, ופעם כשדיבר רבינו עם א׳ שכתב דברי בוז וקלון נגד א׳ ממנהיגי זמנינו, אמר לו רבינו, ראה, האיך שאני כתבתי בספריי ויואל משה כשבירתי האיסור, אבל לא הזכרתי שמות כלל.

וכן עיין בס׳ דברי יואל (פר׳ מצורע עמ׳ שע״ח) איך שרבינו דרש בפתיחה לתלמידי הישיבה שיתנהגו בנחת ובנימוס ודרך ארץ, כי בלאו הכי הרי משניאים את התוה״ק ומשפילים כבודה ח״ו, והבריות מה אומרים אוי לו למי שגדלו... עיי״ש.

29 וכן כשרבינו שליט״א הלך לבקר את האדמו״ר מקרעטשניף ירושלים שליט״א ביום ה׳ פרשת וישלח תשע״א לפ״ק סיפר האדמו״ר מקרעטשעניף עובדא זו שהוא היה נוכח שם בשעת מעשה, וז״ל: כ׳קען דערציילן עפעס א זאך וואס איך מיין אז עס וועט זיין א חשיבות, כ׳בין געשטאנען ביים ליינען אונטערן סאטמאר רב ז״ל, און מ׳האט געגעבן א עליה (לרבינו שליט״א), און ר׳ אברהמל׳לע וועריצבערגער האט געליינט, און האט אויסגעלאזט מיט די וועריטער ׳לשאת את השולחן׳, און דער רבי ז״ל האט זיך געגעבן א רוף אן ׳פירן טיש!׳. דאס איז א סימן אויף סמיכה, כ׳בין געשטאנען אונטער אים און כ׳האב עס געהערט פון אים.

30 אביו הגה״צ ר׳ הערשעלע האלבערשטאם ז״ל הרב מרודניק בלאס אנדזשעלעס היה חתנו של כ״ק הגה״צ אב״ד סלאטפינא ז״ל חתנו של מרן הגה״ק בעל עצי חיים ז״ל, ושלח את ילדיו לכאן שיתחנכו על דרך התורה והחסידות, ורבינו ז״ל קירב אותם מאד בחיבה יתירה.

31 הנה יש מקפידים לכסות אפילו הפת הבאה בכיסנין בשעת קידוש, שהרי כל מיני דגן קודמים ליין (סי׳ רי״א), וכן כתב בקיצור שולחן ערוך סי׳ נ״ה סעי׳ ה׳, ובחיי אדם כלל נ״ז סעי׳ י׳. – אבל באשל אברהם (סי׳ קפ״ב) ובברכת הבית (שער מ״ו סעי׳ נ) כתבו דאין צריך לכסות דהרי א״א לקדש עליו, וגם דדוקא בפת שהוא עיקר הסעודה שייך בושת ולא בפת כיסנין.

וועו איך בין געקומען צום רבי'ן, און ביי די סעודה האט ער געגעסן פצע"י[32] - פון די פצע"י האט דער רבי געגעסן מער ווי פון אלע מאכלים ביי די סעודה, און ביי קידוש האט ער געגעסן מער ווי פון די גאנצע סעודה... - עכ"פ האט ער מיך געפרעגט צו מיין מאמע (הרבנית הצ' מרת ברכה סימא ע"ה נכדת העצי חיים) מאכט פצע"י, האב איך געזאגט אז ניין. האט ער מיך געפרעגט היתכן?, פארוואס מאכט מען נישט דעם מאכל [כמנהג אבוה"ק], עס איז א עוולה אז מ'מאכט נישט דעם מאכל. קומענדיגע וואך האט ער מיך נאכאמאל געפרעגט, האב איך ווייטער געזאגט אז ניין, האט ער מיך נאכאמאל געפרעגט היתכן. די דריטע וואך אויך. ביז די פערטע וואך האב איך געזאגט אז מ'מאכט שוין.

רבינו: ביי אונז איז אויך אזוי געווען. ער האט מיך געפרעגט ביי די פצע"י צו מיין מאמע מאכט פצע"י?, האב איך געזאגט אז ניין, האט ער געפרעגט פארוואס נישט?, וועו איך בין אהיימגעקומען האב איך עס דערציילט פאר די מאמע ע"ה, פון דעמאלטס אן האט זי תיכף אנגעהויבן צו מאכן פצע"י אויף יעדן שבת.

קידוש האט ער גמאכט תיכף נאכ'ן דאוונען. דעמאלט האט ער גמאכט די אלע ברכות. נאכדעם פלעגט ער זאגן תהלים, און לערנען זיינע שיעורים.[33]

די סעודה האט ער גמאכט שפעטער, ווינטער איז עס אויסגעקומען ממש פאר שלש סעודות. ס'איז שוין געווען טונקל אין צימער, מ'האט דאך קוים גזעזן. ער האט דאך נישט געוועט קיין לעקטער. ער פלעגט מיך מכבד זיין מיט ברוך ה' יום יום. איינמאל וועו ער האט מכבד געווען א צווייטן גאסט מיט ברוך קל עליון כנהוג. האט יענער גזעזנגען דעם ניגון וואס מ'זינגט אויף מזמור לדוד, האט ער זיך אנגערופן 'לייטישע אידן זיצן איצט שוין ביי שלש סעודות'...

ער האט נישט געהאט קיין לעקטער אין שטוב שבת, אבער אין האל איז יא געווען א קליינער לעקטער, עס איז נישט געווען קיין סאך צייט נאך די סעודה צו לערנען און זיך אראפצוזעצן, אז ער האט געוואלט עפעס נאכקוקן איז ער ארויס אין די האל - אויבן פון די טרעפ וואו מ'איז ארויף געקומען פון בית המדרש איז געווען א טעלעפאן אויף די וואנט (איך הער מ'האט דאס הויז שוין היינט צוריקגעשטעלט ווי אמאל) - העכער דעם טעלעפאן איז געווען אזעלכע צוויי קליינע לעקטערס, און דארט פלעגט ער גיין נאכקוקן עפעס אין א ספר.

והמשיך רבינו: ער האט געהאט אזא הויכע לייטער אין שטוב ביי די ספרים שאפע, ער האט זיך אליינס אויפגעשטעלט, ער האט נישט געבעטן פון קיינעם אז מ'זאל אים געבן א ספר. ער איז אליין אליינס ארויפגעגאנגען נעמען די ספרים וואס ער האט געדארפט.

הרה"ח ר' שמואל הכהן פריעדמאן הי"ו, משב"ק: די לייטער איז געשטאנען אביסל שיף (משופע), און מ'האט עס געקענט רוקן אויף די גאנצע לענג פון די ספרים שענק.

הגה"צ דומ"ץ קרית יואל: די לייטער איז געפארן אויף שינעס, אזוי האט עס דער רבי ז"ל גערוקט.

א' הנוכחים: דער רבי האט געהאט א דזשענערעיטאר [להאיר ביום שב"ק]?.

רבינו: ניין, אין יענע צייטן האט ער נאך נישט געהאט שבת קיין לעקטער אין שטוב, נאר דארט אין די האל.

רב דקהלתינו בוויליאמסבורג: מ'זאגט אז דער קדושת יום טוב האט נישט געוואלט נוצן די לעקטער אפילו אינדערוואכן, וויייל ער האט נישט געוואלט אז אינדערוואכן זאל זיין ליכטיגער וויי שבת.[34]

רבינו: ר' הערץ פרענקל [הי"ו] דערציילט, ס'איז אמאל געווען אן אסיפה ביים פעטער ז"ל, ס'איז געווען א 'בלעיקאוט' (הפסקת המאור), אבער בים רבי'ן איז שוין געווען דעמאלטס א 'דזשענערעיטאר' לכבוד שבת, ממילא איז יא געווען לעקטער. אבער דער רבי האט געזאגט אז מ'זאל אויסלעשן דעם לעקטער, אז עס זאל ביי אים נישט זיין ליכטיג וועו ביי אנדערע אידן איז טונקל.

א' הנוכחים: דער ר' הערץ פרענקל איז א חידוש אז ער איז געווען א פרינציפל (שהיה המנהל ללימודי חול בבית רחל).

דומ"ץ קרית יואל: ער איז נאך געווען א בחור, איך געדענק נאך וועו ער איז א חתן געווארן, מ'האט געערעדט אין חדר, ראבי פרענקל איז א חתן...

רבינו: דער גאנצער ר' הערץ פרענקל איז א חידוש... אבער למעשה ער געדענקט נאך היינט קלאר ביי די אלע ענינים וויי אזוי דער פעטער ז"ל האט באהאנדלט.

ער האט דערציילט, אז אמאל איז ער געווען ביים פעטער ז"ל, ס'איז געווען אן אסיפה, דער פעטער ז"ל האט געוואלט דאוונענן מנחה. ער איז געווען אן אמעריקאנער בחור, האט דער פעטער אים געפרעגט אויב ער קען אים בארגן א גארטל..., האט ער זיך אזוי אנגעקוקט, אז דער רבי האט נישט געטראפן פון וועם צו בארגן, פונקט פון מיר וויל ער בארגן א גארטל..., האט דער פעטער אים געזאגט, איך וויל דיר נאר זאגן אז אויב מ'וויל ארבעטן פאר סאטמאר דארף מען זיך גוט אונטערגארטלען...

*

בסעודת יום שבת קודש

רבינו: נעכטן האב איך דערציילט מעשיות וואס מ'האט מיך געבעטן אז כ'זאל דערציילן פון אזעלכע זאכן וואס כ'האב אליין מיטגעהאלטן פון די נאנט ביים פעטער ז"ל, היינט וועל איך מכבד זיין מיין קרוב [והראה על הרב מרודניק שליט"א] וואס איז דא פון לאס אנדזשעלעס, וואס ער האט אויך מיטגעהאלטן פערזענליך פון די נאנט פארשידענע זכרונות.

הרב מרודניק: איך וויל דערציילן זכרונות פון די צייטן, נאך אלס קינד בין איך געקומען צו פארן פון לאס אנדזשעלעס קיין ניו יארק, כ'בין אוועק געפארן פונדערהיים כדי נתגדל צו ווערן אין די היימישע סאטמארע מוסדות אין ניו יארק.

כ'פלעג כסדר צו גיין צום פעטער דער רבי ז"ל, און כ'האב געהאט די זכיה מיטצוהאלטן שבתים און אנדערע זמנים מיוחדים, איינמאל וועו כ'בין געווען האט ער מיך מכבד געווען מיט א עליה און דער רבי ז"ל האט געליינט און האט אויסגעלאזט מיטן פסוק "וראך ושמח בלבו" (שמות ד, יד), כ'האב געהאט די זכיה אז דער רבי האט מיר ארויס געוויזן א ספעציעלע אהבה און חביבות.

*

וועו איך בין אנגעקומען דאהי, האט דער רבי ז"ל געוואלט אז איך זאל לערנען ביים בעסטן מלמד אין די תלמוד תורה, דער רבי האט זייער געוואלט אז איך זאל לערנען ביי הרה"ג רבי שלום אליעזר וויס ז"ל,[35] ר' שלום אליעזר האט קודם נישט געוואלט צוליב דעם וואס ער האט נישט געקענט נעמען אויף זיך מער ווי פינעף און צוואנציג תלמידים, אבער דער רבי אליין האט אים שטארק מפציר געווען אז ער זאל מיך יא אריין נעמען אין זיין כיתה, מ'האט דעמאלטס געזעהן דעם רבי'נס הייליגע אידלקייט און מידות מוזהבות, אז כאטש וואס ר' שלום אליעזר איז געווען א חסיד נלהב פון רבי'ן ז"ל, און וועו דער רבי וואלט אים באפוילן אז ער זאל אריין נעמען נאך א תלמיד וואלט ער נישט געטראכט קיין מינוט צו טוהן אנדערש, אבער דער רבי האט אים נישט געוואלט ארויפצוואונגען, און דער מייסד המוסדות האט זיך געבעטן ביי א מלמד אין זיינע מוסדות אז ער זאל אריין נעמען אין זיין כיתה זיינס א קרוב משפחה.

---

32 כן הי' המנהג אצל הרבה צדיקים לאכול מאכל זה שעושים מרגלי בהמה, ובס' מקוה ישראל מביא בשם הדברי חיים שמאכל זה הוא תיקון לפגם הברית, וע"ע בס' טעמי המנהגים (אות ש"ע), ובמשמרת שלום (מנהגי קאידינאוו) במנהגי ערב ש"ק.

ויש לציין שבס' דברי יחזקאל החדש (עמ' ש"נ) מובא שמרן הק' משינאווא לא הקפיד לאכול בשבת המאכל מרגלי בהמה הנקרא גאלע-ריטע או פצע"י, ואמר שאין מאכל זה שייך לסעודת שבת אלא הוא מאכל של 'גראפן' (שרים וחזנים), כלומר מאכל חשוב, אך אם אתרמי שהכינו את המאכל הלז אכל אותו אחר מאכל הבצלים וביצים.

33 היינו שרבינו נתיישב אחר הקידוש ללמוד שיעוריו עד זמן הסעודה (לערך שני שעות והכל כפי מיסת הפנאי עד זמן מנחה), ואם לא השלים היום תהלים שלו לפני התפילה היה משלימו אז, וגם אמר אז את הזוה"ק השייך לסעודת יום שב"ק.

34 ידוע מה שמרן רבינו ז"ל סיפר שאביו מרן הקדושת יו"ט לא רצה להשתמש בשבת באור העלעקטער שיצא אז טבעו, [מחמת חשש חילול שב"ק שמוסיפים בשביל ישראל]. והיה אומר שהשבת נותן ברכה בכל דבר אפילו בהנרות. ואח"כ מנע עצמו מלהשתמש בו אף בימות החול באמרו שאינו מן הראוי שבימות החול יהיה יותר מאיר מבשבת. - ורבינו ז"ל בעל ברך משה אמר שגם אביו מרן העצי חיים לא השתמש באור העלעקטר"י בשב"ק.

35 הי' גדול בתורה ובירא שמים והשפיע מתורתו ויראתו הרבה לתלמידיו, ולימים נתקבל להיות הראש הכולל בכולל הגדול דקהלתינו הק' בוויליאמסבורג.

*

כ׳בין געבוירן געווארן אין לאס אנדזשעלעס דורך א ברכה פון רבי׳ן ז״ל, דער רבי האט דאן געזאגט פאר מיין טאטע בצחות, אז מסתמא יעצט פרייד׳ט ער זיך אז ער וואוינט אין לאס אנדזשעלעס, ווייל אין ניו יארק וואלט ער געהאט א פראבלעם וועמען צו מכבד זיין מיט סנדקאות... אבער יעצט אז ער וואוינט אין לאס אנדזשעלעס איז ער פטור...

*

ביי מיין ברית איז געווען א אינטערסאנטע מעשה וואו דער רבי האט אינזיינען געהאט די אידן פון לאס אנדזשעלעס, מיין טאטע ז״ל איז דעמאלטס געווען מסופק וועלכן מוהל צו נעמען, דארט אין לאס אנדזשעלעס איז געווען צוויי מוהלים, איינער איז געווען א עלטערער איד, א ירא ושלם, א געהויבענער חסידישער איד, און איינער איז געווען מער א יונגערער, אבער ליידער נישט קיין גרויסער ירא שמים, און פארשטייט זיך אז ער האט געהייסן מער טויגליך און געשיקט צו זיין א מוהל, דער רבי האט אים קודם געזאגט אז ער וועט שיקן ר׳ שלמה גפן (מחשובי תלמידי ומקורבי רבינו ז״ל עוד משנים קדמוניות) אז ער זאל זיין מוהל, אבער שפעטער פארן ברית האט דער רבי צוריק געצויגן אז ער וועט אים נישט שיקן, נאר ער זאל נעמען דעם עלטערן מוהל, דער רבי האט געזאגט אז אויב וועט ער שיקן א אנדערן מוהל, וועלן די איינוואוינער ארויסנעמען דערפון אז דער רבי איז נישט צופריד׳דן מיטן אלטן מוהל, און מ׳וועט זיך אנהויבן צו באנוצן מיט דעם יונגן אומערליכן מוהל.

רבינו: דער פעטער ז״ל מיט זיינע ווייטע אויגן האט שטענדיג געקוקט אויף יעדע זאך אז עס זאל נישט ארויסקומען קיין מכשול דערפון אויף שפעטער, און מענטשן זאלן זיך נישט ארויס לערנען דערפון זיך צו פירן למעשה, האט ער דא אויך בדעתו הגדולה אינזין געהאט די תושבי העיר, זיי אפצוהיטן פון א מכשול, אז זיי זאלן בלייבן מיט דעם אלטן מוהל.

ואחרי שהרב מרודניק סיפר עוד כמה ענינים נפלאים,

המשיך רבינו שליט״א

ואמר: ווען כ׳בין נאך געווען א יונגל איך בין נאכנישט געווען בר מצוה, בין איך געגאנגען חול המועד צום טיש צו אושפיזא דאהרן, דער פעטער ז״ל האט דאך געפירט טיש אינמיטן די נאכט, ווען איך בין געווען קליין בין איך נאכנישט געגאנגען, ווען איך בין געווארן א גרעסער יונגעל בין איך שוין געגאנגען, דאס ערשטע מאל ווען כ׳בין אנגעקומען צו אים, איז געווען שפעט שפעט ביינאכט, דער טאטע איז געגאנגען און איך בין מיט געגאנגען, דער פעטער ז״ל איז נאך געווען אונטן אין די קליינע סוכה, ווען ער האט אונז דערזען האט ער זיך געכאפט און געזאגט ׳אה, די אושפיזא׳, און ער האט הנאה געהאט.

און ער האט מיר דעמאלטס געזאגט ׳איך האב אויך א אושפיזא׳, און האט פארציילט די מעשה, אז אין סיגוט איז געווען א מנהג אז די וואס האבן געהאט דעם נאמען פון די אושפיזין, איז נאכן דאווענען מעריב איז מען ארין אין די סוכה, און זיי האבן געשטעלט אויפן טיש טרויבן, און דעמאלטס האט מען געזינגען שיר המעלות, דריי שיר המעלות (כל יום על הסדר), מ׳האט געזינגען אביסל, דעמאלטס האט מען געזאגט תורה, און דאס איז געווען די שמחת בית השואבה, דער טיש איז געווען שפעטער, ביים טיש האט מען נישט געזאגט תורה.

האט דער פעטער ז״ל פארציילט אז ס׳איז אמאל געווען ביי משה רבינו׳ס אושפיזא, ׳האט מיר דער טאטע ז״ל געזאגט איך זאל שטעלן טרויבן, האב איך געפרעגט איך האב דאך נישט קיין אושפיזא, האט ער געזאגט ׳ויואל משה׳, דאס האט דער פעטער ז״ל דעמאלטס פארציילט לכבוד מיין אושפיזא, ווען כ׳בין געווען א יונגל.

האט זיך אנגערופן רבי שמעון דאכנער [הגה״צ אב״ד בערהאמעט ז״ל], וואס ער איז איך דעמאלטס דארט געווען [בהסוכה הקטנה], ״יזעהט אויס אז דער קדושת יו״ט האט געזען אז דער רבי וועט מאכן דאס ספר ׳ויואל משה׳״.

שפעטער ביים טיש האט דער פעטער ז״ל מיך מכבד געווען צו זינגען שיר המעלות, און שפעטער פון ווען איך בין געווארן בר מצוה, פלעג ער מיך מכבד זיין מיטן בענטשן לכבוד די אושפיזא.

*

איינמאל איז געווען וואס איך בין שוין געווען בר מצוה, און דער פעטער ז״ל איז געזיצן אויף זיין בענקל, און נעבן אים איז געווען א באנק פון ביידע זייטן, נישט קיין גרויסע באנק, און פון פארנט איז געווען דער לאנגער טיש מיט בענק אויף די צוויי זייטן, און ער האט מיך מכבד געווען מיט בענטשן.

האב איך געדארפט זיצן ביים בענטשן, וואו זאל איך זיצן? האט מען געלייגט א קעסטל צווישן דעם בענקל און די באנק וואו דער טאטע ז״ל איז געזעסן, און כ׳האב מיך אראפ געזעצט אויף דעם, און אזוי האב איך געבענטשט.

הרה״ח ר׳ ראובן שוואריץ הי״ו: מיין טאטע ז״ל (הגה״ח ר׳ ליפא שוואריץ ע״ה) **פלעגט פארציילן, אז ער איז געווען ביים טיש דעמאלטס, פארן בענטשן האט דער רבי זיך געגעבן א דריי אויס צו רבינו שליט״א, און ער זאגט אים ״נו, ס׳איז דאך היינט אושפיזא דאהרן, וועסטו היינט בענטשן״. האט זיך רבינו שליט״א אנגערופן אז ער שטייט דאך? האט דער רבי ז״ל זיך אנגערופן ״אה, עס מאכט נישט אויס. איך וועל מיך אביסל רוקן, און דיין טאטע** (מרן הברך משה) **וועט זיך אביסל רוקן, אזוי וועט זיין פלאץ, און דו זעץ זיך אריין צווישן אונז בייד׳ע, אזוי וועסטו בענטשן״. וכך הוה, און רבינו שליט״א האט זיך דארט אריינגעזעצט אינצווישן און ער האט געבענטשט.**[36]

*

כ׳פלעג גיין צו די סוגיא פארלערנען פונעם פעטער ז״ל. איך בין געווען ביי די סוגיא פון טיפת חלב (חורף תשכ״ד), **ביי די סוגיא פון דבר שיש לו מתירין, און נאך סוגיות.**

ביי די סוגיא פון טיפת חלב האט דער פעטער ז״ל געפרעגט א קשיא. האב איך מיך אנגערופן אז די קשיא שטייט אין ש״ך סימן ק״ה. ער האט געהייסן מ׳זאל ברענגן א שולחן ערוך, דעמאלט איז נאכנישט געווען קיין סוגיא צוזאמגעבינדן ווי היינט (כל הסוגיא מהגמרא והראשונים והשו״ע עד ספרי האחרונים). **ער האט עס נאכגעקוקט פון אינעווייניג, ער האט הנאה געהאט.**

שפעטער האט ער פארהערט די בחורים - רבי נתן יוסף [מייזלעס ז״ל שהי׳ אז מנהל הישיבה] האט דאס דערציילט פאר מיין טאטן. [רבי נתן יוסף סיפר לרבינו ז״ל בעל ברך משה שרבינו ז״ל אמר לו שהי׳ לו הנאה גדולה מזה, ולמה לא יהי׳ עוד בחורים שילמדו היטב את הסוגיא כמו ׳אהרן דעם סיגוטער רב׳ס זון׳].

אשר שם סיפר הרה״ח ר׳ ראובן שוואריץ הי״ו העובדא באריכות כדלהלן:

יענעם יאר סוכות (שנת תשכ״ג) האט דער טאטע מיטגענאלטן אן אינטערעסאנטע זאך וואס ער פלעגט אלץ דערציילן. דער רבי דער ברך משה זצ״ל האט זיך געפירט אז יעדעם יאר ביי די אושפיזא פון משה איז ער עקזומען צום פעטער רביה״ק הדברי יואל צום טיש, און דער רבי האט אים אלץ מכבד געווען מיטן בענטשן. יענע יאר איז עקזומען אין די נאכט פון ליל אושפוזא דאהרן. געווענליך פלעגט דער רבי הברך משה קודם באזוכן ביים פעטער אין שטוב, אבער יענעם יאר איז ער צוליב א סיבה נישט ארויף צום רבין אין שטוב, און איז גלייך אריינגעקומען אין די סוכה. דארט האט ער געזען דעם טאטן, און דער ברך משה האט זיך אזוי געפרעידט צו אים ״אה, ר׳ ליפא איר זענט דא?״ ער האט אים שלום געגעבן מיט גרויס ידידות, און זיי האבן געשמועסט צווישן זיך.

שפעטער ווען דער רבי ז״ע איז אריינגעקומען צום טיש, האט ער געזען אז דער ברך משה זיצט שוין דארט. האט ער אים געפרעגט ״פארוואס ביזטו נישט קודם ארויפגעקומען ווי אלעמאל?״ האט דער ברך משה זיך פארענטפערט אז ער האט געהאט אזא גוטן מיטשמועסער ווי ר׳ ליפא, און כ׳האב מיך פארשמועסט״. אזוי האט ער זיך ארויסגעדרייט מיט דעם תירוץ...

דער רבי האט דאן באפוילן אז מ׳זאל אריינברענגן די גאנצע סעודה פארן רבין זצ״ל ווי אויך פאר בנו יקירו יבלחט״א כ״ק מרן רבינו שליט״א וועלכער איז דאן געשטאנען אונטערן רבינס בענקל די גאנצע צייט. נאכן טיש פארן בענטשן האט דער רבי זיך געגעבן א דריי אויס צום רבין זאל זיין געזונט, און ער זאגט אים ״נו, ס׳איז דאך היינט אושפיזא דאהרן, וועסטו היינט בענטשן״. האט דער רבי זאל זיין געזונט זיך אנגערופן אז ער שטייט דאך? האט דער רבי זי״ע זיך אנגערופן ״אה, עס מאכט נישט אויס. איך וועל מיך אביסל אריינרוקן, און דיין טאטע (מרן הברך משה) וועט זיך אריינרוקן פון די אנדערע זייט, וועט ווערן אביסל פלאץ, און דו זעץ זיך אריין צווישן אונז ביידע, אזוי וועסטו בענטשן״. וכך הוה, דער רבי זאל זיין געזונט, זייענדיג נאך א בחור האט זיך דארט אריינגעזעצט אינצווישן און ער האט געבענטשט.

דער טאטע ז״ל האט דאס פערזענליך מיטגעהאלטן, און ער פלעגט דאס אלץ דערציילן. ער פלעגט זאגן אז ביי אים איז דאס געווען א געהעריגע סמיכה פארן רבין זאל זיין געזונט.

---

36 ונעתיק כאן מה שמובא בקונטרס ״בקודש חזיתיך״ שיו״ל ע״י מוסדות יטב לב בארה״ב (גליון ע״א חודש תשרי תשע״ו לפ״ק).

איינמאל זומער וועט ער האט געזעהן אז די בחורים קענען נאך נישט די סוגיא, האט ער געזאגט די בחורים זאלן נישט פארן אין קעמפ, נאר בלייבן נאך א וואך איבער־חורן די סוגיא, און מ׳וועט נאכאמאל פארהערן.[37]

*

מיין זון (רב דקהלתינו בוויליאמסבורג שליט"א בדרשתו בטרם כניסת רבינו שליט"א לעריכת שולחן הטהור בליל שב"ק) האט שוין נעכטן דערמאנט, אז ס׳איז דא מענטשן וואס טוען - איך ווייס נישט וואס פארא אינטערעסן זיי האבן - אראפמאלן דעם פעטער ז"ל ווי ער איז געווען ח"ו א בייזער, א שארפער.

ס׳איז געווען פונקט פארקערט, זיין מדת השמחה, שמחה של מצוה האט זיך אנגעזוגן, און ער האט דאס משפיע געווען אויפן גאנצן ארום. וואו ער איז געגאנגען איז געווען שמחה, ער האט אייביג געהאט א גוט ווארט, א ווערטל, במחיצתו איז אלץ געווען פריילעך,[38] איידן האבן געזאגט אז ער האט די שטריכן פונעם ייטב

---

37 יש לציין לשון קדשו של מרן זי"ע בס׳ דברי יואל (פר׳ מצורע עמ׳ שפ"ב בדברי פתיחה לבחורי הישיבה) וזלש"ק: וחייב כל אחד לייגע עצמו להבין דברי גפ"ת על בוריין, ואם לא כן, אין תועלת בלימודו כי ישאר עם הארץ, וצריך לתת לב להבין קושי׳ התוס׳ ותירוצם עד שיהיה הדברים מיושבין על לבו, ע"ש.

38 ונעתיק כאן מפי השמועה משיח"ק רבינו שליט"א (שבת הילולא קדישא ליל ש"ק פ׳ ראה תשע"א לפני כ"ו אב) מען האט געזעהן ביי אים אייביג א שמייכל, עבדו את ה׳ בשמחה דאס האט מען געזעהן ביי אים, ער האט געטוהן אלע מצות מיט אזא פרילייכקיים, מיט אזא התרוממות הנפש, א שמחה של מצוה, ער איז געווען אייביג אזוי גוט אויפגעלייגט. – ביי די מצות ערב פסח דאס שוין יא געווען עפעס אנדערש, ער האט מורא געהאט אויב ער האט געזעהן איינעמס ארבעל רירט צו, דעמאלטס האט ער ארויסגעווארפן מענטשן, אבער נישט ברוגז, זייער שטרענג געווען אלץ זהירות המצות, אבער מיט אזא מין פרייליכקייט.

ער האט אויפגענומען יעדן איד פריינדליך, פאר יעדן געזאגט א ווערטל, ער האט אייביג געהאט א ווערטל, אזוינע קלוגע ווערטלעך, טיפע ווערטער, עס איז געווען א פארגענגן אריינצוקומען צו אים, יעדע זאך וואס ער האט געזאגט, אדער געטוהן, איז געווען מלא חן.

בכלל איז ער געווען א בעל כח, א געוואלטער מענטש בטבע, ער איז שוין געווען העכער די אכציג יאר, ער איז געגאנגען אויף די גאס צום דאווענען איז ער ממש געלאפן, קוים מען האט אים געקענט נאכגיין, צו מנחה מעריב פלעגט ער אראפלויפן די טרעפ צו זיך אין ביהמ"ד אינטן, ממש געלאפן ווי א אינגל, און זיך נישט אפגעשטעלט כאפן דעם אטעם.

ער איז געווען אזוי פריילעך אייביג, עס איז נישט משיג צו זיין, ער האט דאך פאלוירן א משפחה, נישט צו פארשטיין מען זאל חלילה נישט וויסן וואס דאס מיינט פארלירן איין קינד רח"ל, און ער האט פארלוירן א משפחה דריי קינדער, געבליבן אן גארנישט, פונדעסטוועגן איז ער געווען אייביג מיט א שמייכל. ממש ער האט אריינגעבר עגנט פרייליכקייט אין אנדערע מענטשן, ער האט זיי אויפגעלעבט, אזוי איז ער געווען אליינס.

לב, וואס האט אייביג געהאט א ווערטל און אלס געווען בשמחה.[39]

למשל ביי סוגיא פארלערנען. אז א בחור האט עפעס געפרעגט, האט ער הנאה געהאט אז מ׳פרעגט. ער האט אזוי אויסגעטון די בריל, ער האט געקוקט צו יענעם בחור און ער האט אזוי געשמייכלט - אויב מ׳האט געדעדט צו די זאך, אויב נישט... פארשטייט זיך אז וועט מ׳האט געדעדט נארישקייטן האט ער עס אוודאי נישט געגליכען.[40]

*

ס׳איז געווען איינמאל שבועות, בין איך געווען בים פעטער ז"ל, איך בין געווען בים דאווענען, מ׳האט געענדיגט דאווענען בערך פיר אזייגער, און נאכדעם בין איך געווען בים קרעפל טיש. דער טיש האט ענגומען איבער א שעה. אביסל שפעטער, נאך א קורצע הפסקה איז ער אריינגעקומען צום טיש. איך בין אהיימגעלאפן עסן די סעודה. וועט איך בין צוריקגעקומען איז דער פעטער שוין געזעסן בים טיש.

דער טיש איז געווען אזוי אויסגעשטעלט ווי א קמ"ץ, ס׳איז געווען איין טיש פון איין זייט פון פעטער ז"ל, און איין טיש פון די אנדערע זייט, און נאכדעם איז געווען אינמיטן א לאנגער טיש אנטקעגן אים. די בחורים זענען געשטאנען אויף די רעכטע זייט און אויף די לינקע זייט, איך בין געשטאנען אויף די לינקע זייט. וועט איך בין אנגעקומען האט ער שוין געהאלטן נאך די פיש. וועט ער האט מיך דערזען האט ער מיך צוגערופן, און ער האט מיך געפרעגט צו איך האב פארשטאנען דאס פשט׳ל, ר׳ עזריאל איז געשטאנען אונטערן בענקל, האט ער זיך אנגערופן יא, ער האט פארשטאנען....

האט ער מיר דעמאלטס געהייסן איך זאל מיך אריינזעצן צום טיש.

*

אן אנדערע מאל איז געווען אין די ימי השובבי"ם, איך פלעג קומען צו שלש סעודות, וועט דער פעטער ז"ל האט זיך געוואשן האט ער מיך באמערקט. איך בין געשטאנען אזוי צווישן די בחורים. - דער טיש איז געווען ווי א קמ"ץ, און די באנק פון דעם לאנגן טיש פארענט פון

---

39 בשיחת קודש הנ"ל המשיך רבינו ואמר: עס איז געווען מענטשן וואס האבן געזאגט וועגן דעם, אז ער איז מער ענליך צום ייטב לב, וואס פלעגט אייביג האבן א ווערטל, און האט ליב געהאט צו זיין מיט בחורים וכדו׳. דער קדושת יום טוב איז געווען מער פאר זיך, דער זיידע [העצי חיים] ז"ל איז אויך געווען אזוי פארשלאסן, מער פארמאכט, אבער דער ייטב לב און דער פעטער ז"ל זענען געווען מער אפן.

40 יש לציין מה שמובא בס׳ זכר צדיק לברכה (ח"א אות שס"ח) שרבינו הקפיד מאוד על כבוד הבחורים ולכן הקפיד שאף א׳ מהבעה"ב לא יהיה בשעה שהוא בוחן את הבחורים, וכן פע"א כשהגיע לבחון את הבחורים נכנס להאפיס של הישיבה וציוה להרה"ח ר׳ משה ארי׳ גליק שיעזוב את משרתו ושלא יימצא שם כשהוא בוחן, ואמר ׳איך ויל נישט איינשטעלן׳...

רבין מיט די באנק פונעם אויבן־אן טיש קענן איבער דעם אויבן־אן זענען זיך צוזאמגעקומען. דארט איז געווען א חלל, וואס דארט פלעגט ר׳ יאסל (אשכנזי משב"ק) שטיין און שטעלן ביר און איבערנעמען די שיריים.

וועט דער פעטער האט מיך דערזען האט ער מיך גערופן און ער מיר געהייסן איך זאל מיך אראפזעצן, דארט איז געווען א מילך קעסטל,[41] דעמאלט זענען די מילך קעסטלעך געווען פון האלץ, נישט ווי היינט וועט עס איז געגאסן פון איין שטיק, נאר ס׳איז געווען צוזאמגעשטעלט פון שפענדלעך. איך בין אזוי געזעסן דערויף און ס׳האט אנגעהויבן צו ווערן נידריגער... ס׳איז נישט געווען אזוי שטארק... ביי לחיים פרעגט ער מיך "אויף וואס זיצסטו"?, האב איך געזאגט אויף א קעסטל, האט ער געהיסן מ׳זאל ברענגן א בענקל, האט מען ארויסגענומען דעם קעסטל, און ס׳איז זיך צופאלן, דער פעטער ז"ל האט זיך צושמייכלט.

*

הרה"ג ר׳ שמואל דוד הכהן פריעדמאן שליט"א בעמח"ס שדה צופים על הש"ס: דער רבי האט אמאל געהערט פון רבין ז"ל בנוגע די ברסלב׳ער דרך?

רבינו: פון אים אליין האב איך נישט געהערט, אבער איך האב געהערט פון ר׳ דוד שלמה עקשטיין פון ישיבה [מנהל ישיבה גדולה סניף דברי יואל], ער איז געווען א בחור, און ער איז געווען א פרומער בחור, מ׳האט עפעס געזאגט אויף אים אז ער האט שייכות מיט ברסלב, מען האט אים אזוי פאר־מסר־ט פארן פעטער ז"ל.

איינמאל איז ער געווען אין בעל-הארבער, משלים צו זיין צו מנין, נאכן דאווענען רופט מען אים אריין צום רבין, איז ער אריין, האט מען געזאגט פאר־ן רבין, דער בחור איז א ברסלב׳ער און ער וויל וויסן וואס דער רבי זאגט וועגן ברסלב - איך האב עס לעצטענס איבערגעפרעגט ר׳ דוד שלמה - האט אים דער רבי געזאגט דעם לשון "רבי נחמן איז געווען א קדוש עליון, א קדוש עליון - דער רבי האט עס אזוי געזאגט צוויי מאל - חס ושלום עפעס צו זאגן אויף אים, אבער דער דרך... (מה שקוראים "ברעסלאווער דרך" על זה אמר לשונות פאלו שיבין להתרחק מזה),[42] אזוי פארציילט ער.[43]

---

41 במקום זה הי׳ קביעות לכ"ק הגה"צ חו"פ רבי יחזקאל׳ע מערין ז"ל לישב שם בעת שהשמיע רבינו ז"ל את דברות קדשו בכל שב"ק, אבל הוא הגיע לשולחנו של רביו"ל אחר שגמר ס"ג בבית מדרשו, וכשבא בכל שבוע לס"ג של רביו"ל כבר אחזו באמצע הזמירות בעת שכבר נכבו העלעקטער׳ס.

42 ע׳ בס׳ מבצר תורה ויראה כדלהלן: די ספרים פון הרה"ק ר׳ נחמן מברעסלב ז"ע איז באקאנט אז דער רבי האט שטארק מחשיב געווען און ער האט זיך איינמאל אויסגעדרוקט אז פון אלע צדיקים האט ער די מערסטע מכוון געווען צו רעדן וועגן אונזער דור דער דור האחרון, און מען קען זעהן פון זיינע ווערטער רוח הקודש אויף זאכן וואס זענען נאר דא אין אונזער דור עכד"ק, און אין ספה"ק ויואל משה (מאמר ב׳ מאמר

הגרש"ד: וואס איז געווען דעם רבינ'ס כוונה מיט די דעמאנסטראציעס וואס ער האט געמאכט קעגן די מדינה?

רבינו: ער פרעגט וואס ס'איז געווען דער פשט פון די דעמאנסטראציעס. דאס איז זייער א טיפע שאלה, כ'מיין אז ער האט געהאט א דרי-פאכיגע כוונה.

איינס כלפי שמיא, צו וויין פארן רבונו של עולם אז נישט אלע אידן זענען איינשטימונג מיט די ממשלה, פון די מדינה וואס איז כופר באלקי ישראל, כפירה אין ביאת המשיח.[44]

צווייטענס, כלפי די גוי'אישע גאס, אז די גויים זאלן זעהן אז נישט אלע אידן זענען מסכים צו דעם.[45]

ישוב ארץ ישראל ס' ק"נ) נאכן ברענגען די ווערטער פון הרה"ק מברעסלב זי"ע איבער די מבול פון כפירה און אונזער דור, פארענדיגט דער רבי "זה ענין רוח הקודש שראה מה הגי'ע אלינו בעיקבתא דמשיחא", עכ"ד [וע"ע בס' על הגאולה ועל התמורה (עמ' קל"ז) שרבינו ז"ל חזר אחרי דברי הרה"ק מברעסלב זי"ע].

פונדעסווענען איז נישט ניחא געווען פארן רבין אז בחורים זאלן זיך אריין לייגן נאר אין די ספרים דייקא, און נאך גיין דעם ברעסלאווער דרך מיט אלע פארשריפטן, ווי עס האט אונז פארציילט א תלמיד וועלכער אזי אריין צום רבין און אנגעפרעגט וואס איז דעם רבינ'ס מיינונג איבער די ברעסלבער ספרים, וואס בי' געווסט קרייזן איז דאס שטארק פסול, האט אים דער רבי געענטפערט "ער איז געווען א קדוש עליון, א קדוש עליון, חס ושלום צו רעדן, אבער דער דרך..., דאס איז נישט פאר קיין בחורים", עיי"ש.

43 זה היה ביום ב' ויקרא תשל"ו. כשחזר ושאל לרבינו ז"ל אם מותר לפרסם דבריו בין הבחורים תלמידי הישיבה, הסכים בפה מלא וחזר על דבריו הנ"ל.

44 עיין בספה"ק ויואל משה בהקדמה (עמוד טו ועוד מקומות) מה שכתב בשם מרן החתם סופר ז"ל בזה.

ועיין בס' זכר צדיק לברכה (ח"א אות רל"ז) שבעת שרבינו אמר לעשות ההפגנה במאנהעטן נגד גזירת ניתוחי מתים בעשי"ת שנת תשכ"ז היו כמה שבאו לבקש מרבינו שאולי צריך לדחותו למועד אחר, כדי לא לקטרג על בנ"י בימי אלו, ורבינו ענה להם שאדרבה ואדרבה זה יסיר את החרון אף, ובזה שיהודים שומרי תומ"צ יגלו ברבים שאינם מסכימים בשו"א להגזירה הנוראה, הוא יביא זכותים גדולים לכלל ישראל לקראת יום הקדוש. וכן כידוע הורה רבינו הק' לצאת ולהפגין בערב חנוכה שנת תשל"ב נגד המרשעת ג. מאיר שר"י שהגיעה לאמעריקא, ואף שהיה צריכים להדליק בלילה את נרות חנוכה, ואמר שהוא זכות גדולה לקדש ש"ש לפני הדלקת הנרות חנוכה.

45 עיין בס' ויואל משה מאמר א' סימן קי"ג וסימן קי"ד. ועיין בדברי יואל מכתבים (ח"א סי' קט"ז) קריאת השנה לשנת תשי"ט (אחר המחאה נגד הבריכה שחי' בשנת תשי"ח) וזל"ק, אין ספק כי המחאה העולמית קידשה ברבים את שם ה' הגדול והנורא, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו, והיהדות החרדית עוד לבה רד עם אל, קידוש שם שמים זה המתי'ק את הדינין והסירה חרון האף במדה גדולה וכו', ובזה סר מר הקטרוג הנורא שלא יאמר הותרה הרצועה ומשתקי רבנן כו', ועל זרע ברך אלה אשר קידשו שם ה' תפארתינו ונחמתינו, ועל כגון דא נאמר השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

דריטענס, וואס לענ"ד איז דאס דער עיקר, ער האט עס געוואלט פאר די אידישע גאס, ס'איז געווען א גרויסע אמעריקאנער אידישע גאס דעמאלטס, אין איסט סייד, וועסט סייד, וואשיגטאן-הייטס, בראנזוויל, בענזענהוירסט, בראנקס, און נאך.

אויף די אלע פלעצער האט מען פאר א פראטעסט - אסיפת מחאה - געשיקט קלעבן פלאקאטן, אז זיי זאלן קומען צום פראטעסט. נו, האט איינער פון אונז געזעהן א איד פון די אלע פלעצער, צי האט מען אפילו געהאט א הוה אמינא אז זיי וועלן קומען?, נאר וואס דען?, דער פעטער ז"ל האט געוואלט מודיע זיין פאר די אמעריקאנער אידן, אז זיי זאלן על כל פנים מודה זיין אז די ממשלה איז א געפאר פאר אידן שומרי תורה ומצוות.

בכלל, דער גאנצער מהלך וואס ער האט געהאט ביי די דעמאנסטראציעס איז געווען מער פאר די אידישע גאס, וואס פאר זיי האט מען נאר געקענט רעדן איבער די רדיפת הדת, און מיט דעם אביסל קאלט מאכן ביי זיי דעם גאנצן ענין פון ציונות און פון די מדינה.

לאמיר זעהן, ווער האט געוועדט ביי די דעמאנסטראציעס?, מ'האט נישט געמומען נאר היימישע רבנים, ער האט געהאט גענוג ווער עס זאל רעדן פון די היימישע קנאים, ער האט אבער אלץ געזוכט אז ס'זאל רעדן עפעס מער פרעמדע, ס'זאל מאכן א רושם אויף די אידישע אמעריקאנער גאס, אמאל האט געוועדט רבי משה פיינשטיין, אמאל רבי אברהם קאלמאנאוויטש (ר"י מיר), איינמאל הרב טייץ און נאך. אויסער די היימישע, דער פאלטיטשאנער רב וואס איז געווען א גוטער רעדנער, און דער וואוידיסלאווער רב, וואס זיי זענען געווען היימיש און קנאי'ש.

די אלע דרשות זענען געזאגט געווארן אויף דעם גאנג, מ'האט נישט געוועדט אין די גאסן קעגן די עצם מדינה בכללית, אדער קעגן דעם רעיון הציוני, מ'האט בעיקר געוועדט קעגן די גזירות וואס זיי מאכן.[46]

נישט אז ס'איז חלילה דא שתי תורות!, אבער נישט דאס האט מען געוואלט ארויסברענגען פאר די גאס!, ער האט לכתחלה געוואלט האבן וואס א גרעסערע קאאליציע פון כלל ישראל וואס זאלן ארויסגיין מוחה זיין.

אוודאי, אין בית המדרש האט ער יא געוועדט, און נאך ווי, דארט האט ער אלעמאל געוועדט אז ציונות און א מדינה פאר ביאת המשיח איז כפירה ומינות, כפירה אין ביאת המשיח, כפירה בה' ובתורתו הק', דער עצם עקזיסטענץ פון די ממשלה אין ארץ ישראל איז שלא על פי תורה און קעגן די גזירת הגלות און העברה אויף די שלש שבועות. אבער נישט דאס האט ער געוואלט ארויסברענגען פאר די גאס.

---

46 כאשר רואים הנוסח שבכל ה'קול קורא' בכל אותן המחאות שהתאחדות הרבנים כתבו אז עפ"י הוראות רביז"ל, ונדפסו בס' מלחמת ה' שי"ל בשנת תשמ"ג.

ס'איז איינמאל געווען, דער וואוידיסלאווער רב האט געוועדט ביי א דעמאנסטראציע, האט ער געזאגט "ס'איז דא 'רומערס' (שמועות) וואס זאגן אז מיר זענען נישט נאר קעגן די גזירות, נאר מיר זענען אויך קעגן דעם עקזיסטענץ פון די סטעיט אוו איזראעל". האט ער געזאגט "יעס יעס, אונז ווייל מיר באשטעטיגן אז די רומערס זענען אמת"... - דאס איז שוין געווען שפעטער אביסל, אבער דאס איז געווען די מערסטע וואס מ'האט געוועדט אין יענע יארן (עד שנת תשכ"ח, בפני רביז"ל). **אבער אזוי האט מען נאר געוועדט אין די גאס בעיקר קעגן די גזירות.**[47]

בחיים חיותו האט מען בשעת די דעמאנסטראציעס נישט געוועדט פון דעם עצם ציונות און די מדינה, מ'האט נאר געוועדט פון די גזירות און רדיפת הדת, און רדיפות אויף ערליכע אידן.

א' הנוכחים: פארוואס האט דער רבי ז"ל נישט געוועדט אליינס ביי די פראטעסטן?.

רבינו: כ'האב אסאך אריינגעטראכט אין דעם, דער רבי ז"ל האט קיינמאל נישט אליינס געוועדט ביי א פראטעסט, ווייל ער האט נישט געוואלט רעדן, איינס וועגן סאטמאר, מען זאל נישט זאגן אז נאר "סאטמאר" איז קעגן ציונות, און צווייטנס, ער האט געוואוסט אז ער וועט זיך נישט קענען איינהאלטן פון צו רעדן קעגן די עצם ציונות אויף די גאס.

א' הנוכחים: פארוואס איז היינט דא ווייניגער פראטעסטן?

רבינו: לאמיר הערן, איר געדענקט אפשר וויפיל דעמאנסטראציעס איז געווען בימיו פונעם פעטער וועט ער איז געווען געזונט?, פון תש"ח בשנת הקמת המדינה ביז תשכ"ח, און די צוואנציג יאר, ווילאנג ער איז געווען געזונט, און ער האט אליינס געפירט אלעס, מען קען עס ציילן אויף איין האנט. ס'איז געווען דעמאנסטראציעס צוליב גיוס בנות,[48] **און חיטוטי שכבי וכדומה.**[49]

---

47 ונעתיק כאן לשון קדשו של רבינו שליט"א מה שאמר להרה"ח ר' אברהם ווידער הי"ו בנוגע נוסח המכתב שישלח לנשיא ארה"ב אבאמא אודות מה שהציונים משפילים אותו ומתגרים בו: מיר גייען בעיקר זאגן דאס אז מיר האבן נישט קיין שייכות מיטן התגרות באומות, מיר זענען דאנקבאר פארן פרעזידענט פאר זיין ארבעט וואס ער טוט צו מאכן שלום אויף די וועלט און ער באקעמפט טעראריזם, דאס איז זיין אגענדע, און ער האט זיך אריינגעלייגט צו מאכן שלום אין מידל-איסט, און ארויסברענגען אפילו אויפן חשבון פון צוריק געבן. אויב דאס וועט פארמיידן שפיכת דמים איז אלעס ווערד.

אגב, ענדיגט מען מיט א וואורט אז מיר ערליכע אידן האבן בכלל נישט קיין שייכות מיט די מדינה, אבער דאס דארף מען שרייבן נאר בדרך ארעי. דער עיקר דארפסטו שרייבן דעם חלק אלס מעיאר פון די שטאט.

48 בשנת תשי"ד התקיימה ההפגנה הראשונה נגד גזירת גיוס בנות כשיצאו לרחובה של עיר למחות נגד הגזירה, ואז גם נעמדו לצידו של רבינו הרבה רבנים שהשתייך לאגו"י וכדומה, אך חברי הממשלה במדינת ישראל התקומטו

כ׳דערמאן מיך מענין לענין אזוי, ס׳איז געווען פסח צייט תשכ״ו, האט געדארפט זיין א דעמאנסטראציע קעגן די גזירה פון ניתוחי מתים,[50] איך בין דעמאלטס

ושפכו דברי נאצה על אשר ביזו והשפילו אותם בראש כל חוצות, וכל המכ״ע שהיו כפופים למרותם כתבו בוז וקלון על רבינו הק׳ על אשר הוא שונא ציון וישראל רח״ל, והשנאה גברה והכבידה מיום ליום.

וביום א׳ פר׳ יתרו שנת תשט״ו כשהתקיימה ההפגנה בעיר מאנהעטן בתוך הזאל ׳מאנהעטן סענטער׳, כבר נתייראו רבני אמעריקא שלא השתייכו לקהל עדתינו ולהשקפת רבינו להשתתף בההפגנה, אך גם הפגנה זו הצליחה מאוד בכמות ובאיכות.

49 ומן הענין לציין שבס׳ זכר צדיק לברכה (ח״א עמ׳ 299) מביא קאפי״ע מכתי״ק של רבינו שכתב בקיץ שנת תשי״ח [באותה התקופה שרבינו לא היה יכול לדבר מחמת מיחוש בגרונו וכתב את דיבוריו בכתב] שהוא חושב לא לעשות ההפגנה נגד ׳הבריכת תועבה׳ כי הציונים הרגילו עצמם כבר לא לפחד מפעולות הללו, ואם ירגילו אותם יותר, אז יעשו עוד יותר גזירות, וע״כ נמנע מלערוך הפגנה, אבל כידוע שאח״כ נערך הפגנה בעיר וואשינגטאן בהוראת רבינו ז״ע.

50 בס׳ מבצר תורה ויראה מובא כדלהלן: צוויש די אלע שטורמישע געשעהענישן וואס דאס יאר תשכ״ז האט מיט זיך מיטגעברענגט איז אויך געווען די ביטערע גזירה פון ניתוחי מתים אין ארצינו הקדושה, וועו די ציונים האבן דורכגעפירט פאלמעסונגען און מנבל געווען גופים פון נפטרי ישראל אויף א שענדליכן אופן.

שוין זינט תשכ״ו האט זיך די מערכה, און אין די עשרת ימי תשובה פון אנהויב יאר תשכ״ז לפ״ק איז פארדרופן געווארן די דעמאנסטראציע מטעם התאחדות הרבנים, און ווי געווענליך זענען די בחורים טעטיג געווען אין די מערכה, וועו זיי זענען ערלויבט געווארן צו הענגען פלאקאטן און צו מפרסם זיין די מלחמה און מחאה וואס דאס יהדות החרדית האט געפירט קעגן די מדינת הציונית.

א מערקווירדיגע זאך פלעגט דערציילן הרה״ח ר׳ יודל ראזענבערג ז״ל אז וועו מען איז געזעסן ביין רבין און אויספלאנירט וועו צו מאכן די הפגנה אין די עשרת ימי תשובה, האט מען דן געווען איבער די טעג אין וועלכן עס וואלט די מערסטע ראטאזא געווען אז דער פראטעסט זאל דעמאלטס פארקומען, האט איינער פון אנווענדע אנגעשייגט אויף א געוויסן טאג וואס וואלט געווען די מערסטע ראטאזא פארן פראטעסט וואס דעמאלטס וואלט זיכער געקענט קומען א גרעסערער עולם, דער רבי האט אבער נישט מסכים געווען זאגענדיג אז עס קען דאך אבער זיין אז יענעם טאג וועט רעגענען... און ער האט געהייסן מאכן די הפגנה מיט א טאג בעפאר, קיינער האט דאן נישט עומד געווען על דעתו פונעם רבין איבער וואס ער האט געהייסן צוריקרוקן דעם פראטעסט.

וועו עס איז אנגעקומען יענער טאג וואס איז געווען פארגעשלאגן אז דער פראטעסט זאל דעמאלטס פארקומען, האט זיך אראפגעלאזט א שלאקס רעגן וואס איז שוין לאנג בעפאר נישט געווען, וואס וואלט זיכער אוממעגליך געמאכט פארן ציבור זיך צונויפקומען, דעמאלטס האט מען איינגעזען וויי וועיט דעם רבינס הייליגע אויגן האבן געקוקט.

וועו דער מצב האט זיך נישט איינגעשטילט און די פאלמעסונגען האבן וויייטער אנגעהאלטן מיטן פולסטן קראפט, האט דער רבי מחליט געווען צו פארדרופן א מאסן דעמאנסטראציע, דאס מאל ברחובה של עיר,

געווען ביים פעטער ז״ל אין שטוב, צוזאמען מיטן טאטן ז״ל.

עס איז געווען דארט אן אסיפת הרבנים, ס׳זענען געקומען די ׳רבנים׳ פון הסתדרות הרבנים [רבינו הדגיש תיבת ׳רבנים׳ והכוונה שהם מכונים בפי הבריות רבנים, ופירש כמה משמותם] - דעמאלטס איז געווען דאס ערשטע מאל וואס איך האב געזען ׳רבנים׳ אן בערד, זיי זענען געווען פארברענטע מזרחי׳סטן, א חלק זענען אפילו געווען נאר מיט א קאפל אן א הוט. און ער האט זיי שיין אויפגענומען, און געלאזט יעדן אויסרעדן, און זיך קיינמאל נישט געבייזערט די גאנצע צייט פון די אסיפה.

זיי זענען געקומען און זיי האבן געבעטן דעם פעטער ז״ל אז ער זאל אפרופן די דעמאנסטראציע [לבטל את האסיפת המחאה, כי הם ישתדלו לבטל את הגזירה], האט דער פעטער ז״ל זיי געפרעגט וואס גייט עטס טון?, האבן זיי געזאגט אז זיי וועלן רעדן צו לוי אשכול [ימ״ש] - ער איז דעמאלטס געווען דער ראש

אויסצושרייען דעם וויי געשריי פונעם יהדות החרדית לעיני השמש.

געווייסע וואלט זאגער׳ס ביי די ציונים האבן זיך דעמאלטס דערוואוסט דערפון און זיי האבן זיך געשראקן דערפאר, האבן זיי געשיקט צום רבין׳ן בעטן אז ער זאל דעם פראטעסט צוריק רופן, און זיי האבן מבטיח געווען אז זיי וועלן אלעס וואס מעגליך אפצושטעלן די פאלמעסונגען, על כל פנים ביי אידן שומרי תורה ומצוות.

דער רבי האט דאן געשיקט זיין גבאי׳ן הרב ר׳ יוסף אשכנזי הי״ו קיין ארץ ישראל צו זזהן וואס עס איז שייך צו טוהן אין דעם ענין, נאך פסח איז ר׳ יוסף צוריק געקומען און איבערגעגעבן פארן רבין׳ן אז עס איז נישט שייך צו טון גארנישט, און די ציונים זענען אנטשלאסן וויייטער אנצוגיין מיט די פאלמעסונגען, דער רבי האט טיף אפגעזיפעצט און זיך אנגערופן "וועה וויייסט וואספארא צרות וועט נאך קומען אויף כלל ישראל איבער די שרעקליכע גזירה פון ניתוחי מתים...", עטליכע טעג שפעטער האט טאקע אויסגעבראכן די ׳זעקס טאגיגע מלחמה׳.

דעמאלטס וועו עס איז געווען דער פלאן פון מאכן די ריזן דעמאנסטראציע אויף די גאס, האבן די בחורים גאר שווער געארבעט אנצוגרייטן די מערכה, מען האט דאן איינגעשפאנט די גאנצע ישיבה אין די מערכה משמיע צו זיין די מלחמה לה׳ בעמלק מיטן שטארקסטן ברען, און די בחורים האבן געהאנגען דעמאנסטרירנדע טאוולען, מיט פראטעסט אויפשריפטן קעגן די ציונים, באגלייט מיט שאקירענדע בילדער וואס טוען אויפדעקן זייער רציחה׳שע פרצופים.

דער וועיצענער רב ז״ל האט דאן א שידוך געטוהן מיט א טאכטער און ער איז אריבערגעקומען אפנעמען דעם מזל טוב פונעם רבין׳ן, האט ער דאן געפרעגט דעם רבין׳ן מיט וואונדער איבערן צוריק ציעהן דעם פראטעסט מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, האט אים דאן דער רבי געענטפערט אז סיי וויי האט ער נישט דערלייגט, וויבאלד ער האט שוין עררייכט זיין עיקר ציל וואס ער האט געוואלט מפרסם זיין די מלחמה קעגן די ציונים, וואס דאס האבן שוין די בחורים געטוהן בשלימות "עס איז נישטא כמעט א גאס אין ניו יארק וואס זאל נישט האבן אויסגעקלעבט אונזער מחאה" האט דער רבי גענאגט מיט קענטיגע הנאה.

המשלה - אז ער זאל אויפהערן די ניתוחי מתים,[51] האט דער פעטער ז״ל געפרעגט וואס וועט זיין אויב ער וועט נישט נאכגעבן?, האבן זיי געזאגט אז אונז וועל מיר אים זאגן אז ׳ער מוז דאס טוהן, ווייל סאטמאר גייט מאכן א דעמאנסטראציע!׳.

האט דער פעטער געזאגט, "אהא, זעהט עטץ, איר דארפט יא צוקומען צו מיר"..., - דער פעטער ז״ל האט דאס תיכף פארשטאנען נאר ער האט זיי אזוי צוגעדרוקט און צוגעפירט אז זיי זאלן אים מודה זיין אז דאס איז די אינציגסטע עצה קעגן די גזירת רדיפת הדת אין ארץ ישראל.

דאך האט ער זיי דאס נאכגעגעבן, ס׳איז שוין געווען פלאקאטן איבעראל! אז עס גייט זיין א דעמאנסטראציע [וכבר נעשה הפרסום של המחאה על הגזירות הרעות של מלכות המינות], אבער ער האט עס געלאזט אפרופן, ער האט נאכדעם געזאגט, איך נאר מיך נישט, איך מיין נישט אז זיי גייען עפעס אויפטוען, נאר וואס איז די מערסטע וואס איך קען טוען, מאכן א פראטעסט, קען איך דאך נישט גראד אויסשיסן דעם לעצטן וואפן וואס איך פארמאג, לאמיר קודם זעהן וואס זיי וועלן טוען.

ער האט זיי געגעבן א זמן פון פיר ביז זעקס וואכן, ס׳איז אריבער זעקס וואכן, און פון זייער פלאן איז גארנישט געווארן, אבער אינצווישן איז געווארן די פרשה מיט די סוען קאנאל, ס׳איז געווען די [זעקס טאג׳יגע] מלחמה, און בשעת מלחמה האט ער שוין נישט געוואלט גיין פראטעסטירן [ונדחתה לזמן אחר] (ועי׳ בס׳ מלחמת ה׳ ששם מודפס נוסח הקול קורא אודות מחאה זו).[52]

51 עיין בס׳ זכר צדיק לברכה (ח״א אות תי״ז) שאז רצו העסקנים בארה״ק לארגן הפגנה גדולה ברחבי הכותל המערבי נגד ניתוחי מתים, ופנו להגאון ר׳ רפאל סאלאוויטשיק ז״ל שהיה היושב ראש להגנת כבוד האדם, והוא פנה בשאלה לרבינו זי״ע האם לעשותו שם, ורבינו אמר שאין לזה שייכות עם הכותל המערבי, וכי ידה של הכותל במעל, והורה לעשותו נגד ביתו של אשכול הכופר שהוא עומד מאחורי הגזירה הנוראה. [ור׳ רפאל הוסיף שראה אז את גודל נקיון וטוהר מידותיו של רבינו הק׳ שהרי לא ענה לו שהרי הוא אסר את ההליכה להכותל, ורק ענה לו לשיטתם].

52 ויש לציין, שלמעשה נסעו חברי הסתדרות הרבנים לארה״ק, ורבינו ז״ל שלח את הרה״ח רבי יוסף אשכנזי ז״ל משב״ק שיהיה בקירוב מקום, ור׳ יוסף התאכסן בבית הגה״ח ר׳ ליפא שוואריץ ז״ל, ובאו שם חברי הסתדרות הרבנים, וסיפרו שהלכו אל ראש הממשלה שר״י וביקשו ממנו להפסיק בניתוחי מתים, ואמרו לו שכל העולם מזדעזעין ממעשי הנבלה הזאת, פנה הוא ברוב חוצפתו אל בתו שהיתה בחדר ושאל אותה, את מזדעזעת, והיא לא הבינה, ואמרה, לא, פנה אל ה׳רבנים׳ ואמר, הלא אתם רואים על בתי שהיא אינה מזדעזעת, הם רגזו על גודל עזות שלו וראו שאין להם כלום מה לעשות עוד, אחר כך התקשר ר׳ יוסף לבית רבינו ז״ל שימסרו לרבינו בשמו "אז מ׳האלט נאך פאר דער אל״ף".